

การใช้เฟซบุ๊กและทวิตเตอร์ในการรวมกลุ่มนักเรียนเลว เพื่อเคลื่อนไหวทางสังคมเรียกร้องปฏิรูปการศึกษา ปี พ.ศ. 2563¹

ชัยนนท์ หาญคีรีรัตน์² และ ศศิธร ยวโกศล³

บทคัดย่อ

การศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาคุณลักษณะการสื่อสารในพื้นที่สาธารณะบนเฟซบุ๊กและทวิตเตอร์ของกลุ่มนักเรียนเลว และศึกษาการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ในพื้นที่สาธารณะดังกล่าว โดยเป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) ใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหาสาร (textual analysis) เน้นเฉพาะส่วนที่เกี่ยวข้องกับการปฏิรูปการศึกษาที่ถูกโพสต์บนสื่อสังคมออนไลน์ของกลุ่มนักเรียนเลว 2 ประเภท คือ เฟซบุ๊กและทวิตเตอร์ ตั้งแต่เริ่มเคลื่อนไหวในสื่อสังคมออนไลน์ คือ วันที่ 6 มิถุนายน พ.ศ. 2563 ถึงวันที่ 31 ธันวาคม พ.ศ. 2563 และใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) ผู้ที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วยแกนนำผู้จัดตั้งกลุ่มนักเรียนเลว นักเรียนผู้ติดตามกลุ่มนักเรียนเลวในสื่อสังคมออนไลน์ นักเรียนที่ไม่ได้ติดตามกลุ่มนักเรียนเลวในสื่อสังคมออนไลน์ นักวิชาการด้านการเมือง นักวิชาการด้านการศึกษา นักวิชาการด้านการสื่อสารและผู้บริหารโรงเรียนระดับมัธยมศึกษา รวมจำนวน 11 คน

ผลการศึกษาพบว่า เฟซบุ๊กและทวิตเตอร์กลุ่มนักเรียนเลวมีคุณลักษณะของการเป็นพื้นที่สาธารณะออนไลน์ตามแนวคิดฮาเบอร์มาสครบทุกคุณลักษณะ

* วันที่รับบทความ 3 กันยายน 2564; วันที่แก้ไขบทความ 1 ตุลาคม 2564; วันที่ตอบรับบทความ 20 พฤศจิกายน 2564

¹ บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์ระดับปริญญาโท เรื่อง การใช้เฟซบุ๊กและทวิตเตอร์ในการรวมกลุ่มนักเรียนเลวเพื่อเคลื่อนไหวทางสังคมเรียกร้องปฏิรูปการศึกษา ปี พ.ศ. 2563 หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสื่อและนวัตกรรมการสื่อสาร วิทยาลัยนวัตกรรมการสื่อสารสังคม มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

² นักศึกษาระดับปริญญาโท สาขาวิชาสื่อและนวัตกรรมการสื่อสาร วิทยาลัยนวัตกรรมการสื่อสารสังคม มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

³ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วิทยาลัยนวัตกรรมการสื่อสารสังคม มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

แต่มีปริมาณการสร้างในแต่ละคุณลักษณะมาน้อยแตกต่างกัน ส่วนการเคลื่อนไหวทางสังคมนั้นพบว่า กลุ่มนักเรียนเลวใช้เฟซบุ๊กและทวิตเตอร์ในฐานะพื้นที่สาธารณะออนไลน์เพื่อสร้างการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ นำมาสู่ผลลัพธ์ที่หลากหลายระดับ บางครั้งเกิดแคในพื้นที่ออนไลน์ บางครั้งนำไปสู่การเคลื่อนไหวบนพื้นที่กายภาพ

คำสำคัญ: พื้นที่สาธารณะออนไลน์ การเคลื่อนไหวทางสังคมแบบใหม่ เฟซบุ๊ก ทวิตเตอร์ นักเรียนเลว

Facebook and Twitter Usage in Forming the Bad Student Group to Demand Education Reform in 2020

Chainon Hankeereerat⁴ and Sasithon Yuwakosol⁵

Abstract

The objective of this article is to study how the “Bad Student Group” communicates in online public spaces of Facebook and Twitter; and to study new social movements of the “Bad Student Group”. The data was collected using in-depth interviews with 11 samples; Bad Student Group founders, students who follow Bad Student Group on social media, students who do not follow Bad Student Group on social media, political specialist, education specialist, communication specialists and secondary school directors. And using textual analysis focus on messages posted on Facebook and Twitter about education reform in Thailand from 6 June to 31 December 2020. There were the social movements on social media on this selected period.

The results revealed as follows. (1) Facebook and Twitter of the “Bad Student Group” is the online public space according to Habermas’s concept. However, the “Bad Student Group” communicates in their public space with different levels in each feature. (2) the “Bad Student Group” uses Facebook and Twitter as the online public spaces to create new

⁴ Master’s degree student in the Media and Communication Innovation, College of Social Communication Innovation, Srinakharinwirot University.

⁵ Assistant Professor in the Media and Communication Innovation, College of Social Communication Innovation. Srinakharinwirot University

social movements about education reform in Thailand. However, there are differences in the level of their movements; sometimes happened in the online space and sometimes in physical space.

Keywords: online public spaces, new social movements, Facebook, Twitter, Bad Student

บทนำ

การเคลื่อนไหวทางสังคมและสื่อสังคมออนไลน์

การเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีที่ก้าวหน้า ทำให้สื่อสังคมออนไลน์มีบทบาทมากขึ้น เนื่องจากคุณสมบัติเชิงเทคนิค (technical aspect) ที่โดดเด่นกว่าสื่อดั้งเดิม เช่น ความเร็ว ความสะดวก การจัดเก็บ และการเข้าถึงสื่อ เป็นต้น ส่งผลให้ปัจจุบันผู้คนเกือบทั้งโลกที่เข้าถึงอินเทอร์เน็ตได้ สามารถติดต่อสื่อสารหากันแม้อยู่คนละซีกโลก เปรียบเสมือนหมู่บ้านโลก (the global village) ที่เชื่อมร้อยผู้คนต่างวัฒนธรรม ต่างเศรษฐกิจ ต่างการเมือง และต่างข้อมูลข่าวสาร ให้เชื่อมโยงจนกลายเป็นหนึ่งเดียว หรือเป็นการเสพวัฒนธรรมร่วมอย่างเดียวกัน ซึ่งอีกนัยหนึ่งคือ การย้อนกลับไปยังยุคของชนเผ่าแบบดั้งเดิมอีกครั้งหนึ่ง แต่เป็นการสร้างชุมชนที่มีขนาดใหญ่กว่าและผูกโยงกันไว้ทั่วโลก (กาญจนา แก้วเทพ และสมสุข หินวิมาน, 2560: 388)

สำหรับประเทศไทย สื่อสังคมออนไลน์ที่มีชื่อเสียงและเป็นที่นิยม ได้แก่ เฟซบุ๊ก ทวิตเตอร์ อินสตาแกรม ฯลฯ ซึ่งนอกจากจะใช้ในการติดต่อสื่อสารกันแล้ว ยังถูกใช้เป็นเครื่องมือในการขับเคลื่อนทางสังคมของกลุ่มต่างๆ ที่มีความหลากหลาย แต่ที่เด่นชัดมากที่สุดคือ กลุ่มการเมืองที่ใช้สื่อสังคมออนไลน์เพื่อแสดงจุดยืนทางการเมือง เพื่อแสดงความคิดเห็น เพื่อนำเสนอข้อมูลข่าวสาร เนื่องจากสามารถกระจายได้อย่างรวดเร็ว และไม่มีข้อจำกัดมากเท่าสื่อรูปแบบเก่า รวมถึงสถานะของผู้ส่งสารที่ใครๆ ก็สามารถเป็นสื่อได้แม้กระทั่งประชาชน ส่งผลให้การเรียกร้องเพื่อการเปลี่ยนแปลงในสังคมในปัจจุบันจะเกิดขึ้นผ่านการเคลื่อนไหวในสื่อสังคมออนไลน์ก่อน จากนั้นถึงเกิดการเคลื่อนไหวภาคประชาชนต่างๆ ในโลกความเป็นจริงตามมา เช่น เฟซบุ๊กคัดค้าน พ.ร.บ. นิรโทษกรรม ที่ว่าด้วยเรื่องให้ผู้ที่เกี่ยวข้องทางการเมือง การชุมนุม ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2547 ถึง 8 สิงหาคม พ.ศ. 2556 ส่งผลให้เกิดการรวมกลุ่มในสื่อสังคมออนไลน์ ก่อนจะพัฒนาจนกลายเป็นการชุมนุมทางการเมืองบนท้องถนนของกลุ่ม กปปส. จนนำไปสู่การรัฐประหาร พ.ศ. 2557 (ชัยนัท สุขไชยยะ, 2562: 36-38)

การเคลื่อนไหวของภาคประชาชนเพื่อการปฏิรูปการศึกษา

ในประเทศไทยนั้น การเคลื่อนไหวของภาคประชาชนเพื่อการปฏิรูปการศึกษาเกิดในแทบทุกรัฐบาล และเมื่อมีการเกิดขึ้นของสื่อสังคมออนไลน์ ก็ส่งผลให้การเคลื่อนไหวนี้เกิดขึ้นบ่อยครั้งที่เกิดจากการตั้งต้นรวมกลุ่มในโลกออนไลน์ เช่น เพชบุรีร่วมปฏิรูปการศึกษาไทย สมัชชาเครือข่ายปฏิรูปการศึกษา เป็นต้น โดยจุดสำคัญของการเคลื่อนไหวเพื่อการปฏิรูปการศึกษาในประเทศไทย คือ ไม่เคยปฏิรูปได้สำเร็จ เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นบ่อยครั้งของรัฐบาลและนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการ (ประเสริฐ ต้นสกุล, 2563)

การเคลื่อนไหวของภาคประชาชนเพื่อการปฏิรูปการศึกษาครั้งล่าสุด คือ การรวมกลุ่มของกลุ่ม “นักเรียนเลว” ที่เกิดขึ้นจากผู้ก่อตั้งกลุ่มหนึ่ง ซึ่งเป็นนักเรียนต่างสถาบัน ทั้งนี้ ที่มาของชื่อกลุ่มนักเรียนเลวมาจากคำกล่าวของผู้ใหญ่ที่มักพูดว่าเด็กหรือเยาวชนต้องเป็นเด็กดี ต้องเชื่อฟังผู้ใหญ่ แต่สิ่งที่พวกเขากำลังทำคือ สิ่งที่ขัดแย้งและไม่ได้เชื่อฟังคำสอนของผู้ใหญ่ไปเสียทั้งหมด พวกเขาต้องการเป็นกระบอกเสียงให้กับกลุ่มนักเรียนที่ถูกคุกคาม ทั้งจากคุณครู บุคลากรในโรงเรียน และจากนักเรียนด้วยกัน ดังนั้นพวกเขาจึงตัดสินใจตั้งชื่อกลุ่มของตัวเองที่ออกมาเคลื่อนไหวว่า “นักเรียนเลว” (เบญจพร ศรีดี, 2563) โดยจุดเด่นของการรวมตัวนี้คือ เน้นไปที่การเคลื่อนไหวในหลายเรื่องที่เกี่ยวข้องกับนักเรียนโดยตรง เช่น เรื่องทรงผมของนักเรียน ความเท่าเทียมทางเพศ การคุกคามนักเรียน และเรื่องใหญ่ที่สุดและเป้าหมายระยะยาวของกลุ่มนั้นคือการปฏิรูปการศึกษาไทย

กลุ่มนักเรียนเลวมีการใช้สื่อสังคมออนไลน์เป็นช่องทางหลักในการสื่อสาร โดยเริ่มจากการสร้างบัญชีทางทวิตเตอร์ในชื่อ “นักเรียนเลว @BadStudent” เมื่อวันที่ 14 พฤษภาคม พ.ศ. 2563 จากนั้นจึงสร้างเพชบุรีชื่อ “นักเรียนเลว” เมื่อวันที่ 12 กรกฎาคม พ.ศ. 2563 พร้อมกับมีบัญชีในแอปพลิเคชันไลน์ (Line) เพื่อติดต่อสื่อสารและรับส่งข้อมูลโดยตรงกับกลุ่มนักเรียนเป้าหมาย

การรวมกลุ่มของกลุ่มนักเรียนเลวมีความน่าสนใจ เนื่องจากพวกเขาเริ่มต้นจากในสื่อสังคมออนไลน์ก่อน เช่น กำหนดวัน เวลา และสถานที่ในการ

ชุมนุมผ่านช่องทางการสื่อสารหลักของกลุ่มคือ เฟซบุ๊กและทวิตเตอร์ ก่อนพัฒนาเป็นการรวมกลุ่มชุมนุมในพื้นที่จริงได้สำเร็จ เช่น การจัดชุมนุมใหญ่ที่หน้ากระทรวงศึกษาธิการ ภายใต้ชื่อ #หนูรู้หนูมันเลว ที่มีการรวมตัวกันผ่านสื่อสังคมออนไลน์อย่างทวิตเตอร์และเฟซบุ๊กก่อน จากนั้นนำไปสู่เวทีการดีเบตระหว่างแกนนำกลุ่มนักเรียนเลว กับนายณัฏฐพล ทีปสุวรรณ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ ในวันที่ 5 กันยายน พ.ศ. 2563

ภาพที่ 1 กิจกรรมดีเบตของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการและตัวแทนจากกลุ่มนักเรียนเลว ในการชุมนุม #หนูรู้หนูมันเลว

ที่มา: <https://thematter.co/social/education/student-minister-debate/122823>

กลุ่มนักเรียนเลวเป็นหนึ่งในตัวอย่างของการเคลื่อนไหวภาคประชาชนด้วยการใช้สื่อสังคมออนไลน์ได้สำเร็จอย่างมีนัยสำคัญ เพื่อแสดงออกถึงทัศนคติแนวความคิด และข้อเรียกร้องของกลุ่มต่อสังคมและภาคสังคมที่เกี่ยวข้อง ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงต้องการศึกษาถึงวิธีการเคลื่อนไหวทางสังคมของกลุ่มนักเรียนเลว รวมถึงการใช้เฟซบุ๊กและทวิตเตอร์นักเรียนเลว ให้กลายเป็นพื้นที่แห่งการแลกเปลี่ยน ถกเถียง แสดงความคิดเห็น วิพากษ์วิจารณ์ รวมถึงตั้งคำถามท้าทายอำนาจรัฐถึงประเด็นปฏิรูปการศึกษาได้อย่างไร

นอกจากนี้ ผลการศึกษากลุ่มนักเรียนเลวในครั้งนี้ ก็อาจนำไปสู่ความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทและความจำเป็นของการสร้างพื้นที่สาธารณะในประเทศไทยที่สามารถพัฒนาไปเป็นการเคลื่อนไหวทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับประเด็นที่หลากหลายมากขึ้น ไม่มุ่งเน้นเป็นเพียงแค่ประเด็นการเมืองดังที่ผ่านมา เพิ่มโอกาสของการสร้างพื้นที่ที่คนในสังคมที่มีความแตกต่างและหลากหลายเข้ามาแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และพัฒนาไปสู่การต่อยอดกับกลุ่มอำนาจในสังคมได้มากขึ้น รวมถึงนำไปสู่การเข้าใจรูปแบบของการสื่อสารเพื่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่เหมาะสมกับยุคของการสื่อสารเสมือนจริง (virtual communication) ที่มีอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์เข้ามาเป็นตัวกลางในการสื่อสาร

วัตถุประสงค์ของงานวิจัย

1. เพื่อศึกษาคุณลักษณะของการสื่อสารในพื้นที่สาธารณะบนเฟซบุ๊กและทวิตเตอร์ของกลุ่มนักเรียนเลว
2. เพื่อศึกษาวิธีการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ของกลุ่มนักเรียนเลว

ขอบเขตการวิจัย

ผู้วิจัยศึกษาผ่านการเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้องจำนวน 11 คน ประกอบด้วยแกนนำผู้จัดตั้งกลุ่มนักเรียนเลว จำนวน 1 คน นักเรียนที่ติดตามกลุ่มนักเรียนเลว จำนวน 2 คน นักเรียนที่ไม่ได้ติดตามกลุ่มนักเรียนเลว จำนวน 2 คน นักวิชาการที่เกี่ยวข้อง จำนวน 4 คน และอาจารย์ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 2 คน และผ่านการวิเคราะห์เนื้อหาสารบนสื่อสังคมออนไลน์ของกลุ่มนักเรียนเลว 2 ประเภท คือ เฟซบุ๊กและทวิตเตอร์ ตั้งแต่เริ่มเคลื่อนไหวในสื่อสังคมออนไลน์ คือ วันที่ 6 มิถุนายน พ.ศ. 2563 ถึงวันที่ 31 ธันวาคม พ.ศ. 2563 โดยมีขอบเขตเนื้อหาเฉพาะข้อความที่เกี่ยวข้องกับการปฏิรูปการศึกษาที่ถูกนำมาวิเคราะห์ในเฟซบุ๊กมีจำนวนทั้งสิ้น 65 โพสต์ และในทวิตเตอร์มีจำนวนทั้งสิ้น 562 โพสต์ แบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ

1. ส่วนของนักเรียนเลว จะเลือกเฉพาะข้อความที่เกี่ยวข้องกับการปฏิรูปการศึกษาคือ ข้อความการโพสต์บนสื่อเฟซบุ๊กและทวิตเตอร์ของกลุ่มนักเรียนเลว โดยมีลักษณะเนื้อหาที่ระบุ เกี่ยวข้อง หรือเชื่อมโยงกับการปรับปรุงเปลี่ยนแปลง แก้ไข หรือการปรับปรุงแก้ไขข้อปฏิบัติของการศึกษาในประเทศไทยที่ผ่านมา กฎหรือระเบียบหรือข้อบังคับเกี่ยวกับการศึกษา เพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงใหม่ที่ดีกว่า และเป็นที่ยอมรับได้ในสังคมโดยรวม ซึ่งในที่นี้หมายถึงเปลี่ยนแปลงไปตามความคิดเห็นหรือตามความต้องการที่กลุ่มนักเรียนเลวแสดงออกมา

2. ส่วนของผู้มีปฏิสัมพันธ์กับโพสต์ของนักเรียนเลวคือ การแสดงความคิดเห็นด้วยการตอบกลับ (reply) กับข้อความที่นักเรียนเลวโพสต์ที่เป็นไปตามเกณฑ์ในข้อ 1 เท่านั้น โดยทั้งนี้จะไม่นับรวมการตอบกลับในรูปแบบของการไควตข้อความ (quote)

ทั้งนี้ ข้อความที่กลุ่มนักเรียนเลวสื่อสารผ่านสื่อสังคมออนไลน์เฟซบุ๊กและทวิตเตอร์ ประกอบด้วยประเด็นที่หลากหลาย แต่ผู้วิจัยต้องการศึกษาเฉพาะส่วนที่เกี่ยวข้องกับประเด็นการปฏิรูปการศึกษาในประเทศไทยเท่านั้น จึงกำหนดขอบเขตเนื้อหาไว้ตามลักษณะข้างต้น

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

ในบทความชิ้นนี้ ผู้วิจัยเลือกใช้ทฤษฎีและแนวคิดหลักที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1. แนวคิดพื้นที่สาธารณะ (Public Sphere)

เจอร์เกน ฮาเบอร์มาส (Jurgen Habermas) ได้นิยามคำว่าพื้นที่สาธารณะไว้ว่า เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความรู้สึกเป็นส่วนรวม (sense of public) มิได้มีลักษณะเลื่อนลอยเป็นนามธรรม แต่เป็นปฏิบัติการทางสังคมที่ฝังตัวอยู่ในวัฒนธรรมของแต่ละยุคสมัย โดยแนวคิดตามทัศนะของฮาเบอร์มาสนี้ ได้ถูกนำมาใช้ศึกษาทางสังคมศาสตร์ในชื่อ “การแปลงรูปเชิงโครงสร้างของพื้นที่สาธารณะ” ซึ่งได้ช่วยในการอธิบายถึงกระบวนการและการเกิดสำนึกสาธารณะว่ามาจากแต่ละบุคคลแสดงออกถึงความคิดเห็นของตนเอง ตามที่มึความรู้ อย่างมีเหตุ

มีผล และเปิดเผยในที่สาธารณะ ซึ่งส่งผลให้คนอื่นๆ สามารถเข้าถึงความคิดเห็นเหล่านั้น และยึดครองอาณาเขตพื้นที่สาธารณะที่เคยถูกคุมโดยคนบางกลุ่มหรือโดยรัฐได้ พื้นที่สาธารณะจึงกลายเป็นอำนาจใหม่ที่ท้าทายอำนาจเดิม (ชวิตรา ตันติมาลา, 2561: 95-96)

พื้นที่สาธารณะตามความคิดของฮาเบอร์มาส ประกอบด้วยคุณสมบัติที่สำคัญ 5 ประการ (กาญจนา แก้วเทพ และสมสุข หินวิมาน, 2560: 376) ดังนี้

(1) เป็นพื้นที่ที่รวมตัวกันของกลุ่มปัจเจกชนที่สมัครใจเข้ามาพูดคุย แลกเปลี่ยน อภิปรายโต้แย้งกัน ด้วยประเด็นเนื้อหาที่เป็นเรื่องของส่วนรวม และมีเป้าหมายเพื่อประโยชน์ส่วนรวม มิใช่เพื่อประโยชน์ส่วนตัว

(2) เป็นพื้นที่ที่อิสระจากอำนาจต่างๆ ในสังคม เช่น อำนาจรัฐ อำนาจทางศาสนจักร หรืออำนาจเศรษฐกิจ เป็นต้น

(3) มีการใช้เหตุผลอย่างเป็นอิสระ ไม่มีใครอยู่เหนือกฎเกณฑ์ มีอภิสิทธิ์เหนือคนอื่น ไม่ว่าจะด้วยชาติกำเนิด ยศถาบรรดาศักดิ์

(4) สถาบันสื่อสารมวลชน เช่น โทรทัศน์ วิทยุ หนังสือพิมพ์ เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดการพูดคุย แลกเปลี่ยน อภิปราย เพราะเนื้อหาที่สื่อมวลชนเผยแพร่เป็นเรื่องของสาธารณะอยู่แล้ว และเป็นข้อมูลข่าวสารที่ใช้แลกเปลี่ยนโต้เถียงอย่างใช้เหตุใช้ผล

(5) ผลของการพูดคุยต้องก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงบางอย่างตามมา มีการลงมือทำบางสิ่งบางอย่างต่อเนื่องตามมา มิใช่การพูดคุยเพียงเพื่อ “สำเร็จความใคร่ทางปัญญา” เท่านั้น

ทั้งนี้ มีนักคิดหลากหลายได้แสดงทัศนะเกี่ยวกับแนวคิดพื้นที่สาธารณะ แต่ผู้วิจัยเลือกใช้แนวคิดพื้นที่สาธารณะของฮาเบอร์มาสเป็นหลัก เนื่องจากฮาเบอร์มาสกล่าวถึงพื้นที่สาธารณะในแง่มุมของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่ผ่านมาของกลุ่มคนชั้นกลางที่มีสิทธิเสรีภาพ และนำไปสู่การเกิดปริณิณทลสาธารณะ (public sphere) แบบใหม่ ผ่านเทคโนโลยีการสื่อสารอย่างเสรี ซึ่งสอดคล้องกับประเด็นที่ผู้วิจัยต้องการศึกษา นั่นคือการใช้สื่อออนไลน์ของกลุ่มนักเรียนเพื่อการปฏิรูปการศึกษา

2. แนวคิดการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบใหม่ (New Social Movement)

การเคลื่อนไหวทางสังคม เป็นการรวมกลุ่มของกลุ่มคนที่ต้องการให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เช่น สิ่งแวดล้อม การเมือง เชื้อชาติ สีมืด LGBT คนพิการ ฯลฯ และปฏิบัติการที่มีเป้าหมายเหล่านั้นร่วมกัน รวมถึงเพื่อเรียกร้องให้แก้ไขปัญหาหรือเปลี่ยนแปลงสังคมไปในทิศทางที่กลุ่มต้องการ

การเคลื่อนไหวทางสังคมจะเกิดขึ้นเป็นลำดับขั้นตอน เช่น เกิดขึ้นจากความอัดอั้น เนื่องจากไม่ได้รับความเป็นธรรมในสังคม นำไปสู่การรวมกลุ่มกัน ระดมทรัพยากร ระดมเงินทุน เกิดการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ข้อเรียกร้องของกลุ่ม ร่วมกันพัฒนากลยุทธ์ นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงขึ้นจริงหรือเกิดทางเลือกอื่นระหว่างกลุ่มเคลื่อนไหวทางสังคมกับผู้อำนาจในการเปลี่ยนแปลง หรืออาจเกิดผลในทางลบคือการสลายกลุ่มการเคลื่อนไหวทางสังคม เกิดความรุนแรงขึ้นเป็นต้น (สุวิดา ธรรมณีนวงศ์, 2544: 32-54)

ส่วนแนวคิดการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบใหม่ ถือกำเนิดขึ้นจากการตระหนักว่า แนวคิดเดิมไม่สามารถอธิบายการกระทำรวมหมู่ได้ทั้งหมด เพราะให้ความสำคัญกับด้านเศรษฐกิจและชนชั้นมากเกินไป นำมาสู่แนวคิดรูปแบบใหม่ที่มีความแตกต่างจากการเคลื่อนไหวเดิม โดยมุ่งเน้นความสำคัญกับปัจจัยและประเด็นของการเคลื่อนไหวที่หลากหลาย โดย Buechler (1995: 441) ได้อธิบายถึงลักษณะการเคลื่อนไหวดังกล่าวไว้ดังนี้

(1) การเคลื่อนไหวทางสังคมแบบใหม่ ให้ความสำคัญกับการกระทำเชิงสัญลักษณ์ในประชาสังคม (civil society) หรือพื้นที่ทางวัฒนธรรมในฐานะที่เป็นพื้นที่การแสดงออกของการกระทำร่วมทางสังคม โดยไม่จำเป็นต้องเป็นการต่อสู้เพื่อแย่งชิงอำนาจรัฐ

(2) การเคลื่อนไหวทางสังคมแบบใหม่ ให้ความสำคัญกับกระบวนการที่กลุ่มคนต่างๆ ยืนยันถึงอิสรภาพในการจัดการตนเอง (autonomy) และการกำหนดอนาคตตนเอง (self-determination) มากกว่าการสร้างอิทธิพลเหนือผู้อื่น และการสร้างอำนาจ

(3) การเคลื่อนไหวทางสังคมแบบใหม่ ให้ความสำคัญกับบทบาทของ ค่านิยมแบบหลังวัตถุนิยม ที่มีต่อการกระทำร่วมมากกว่าความขัดแย้งด้าน ทรัพยากรทางวัตถุ

(4) การเคลื่อนไหวทางสังคมแบบใหม่ มักให้ความสำคัญกับกระบวนการ สร้างอัตลักษณ์ร่วม และการสร้างผลประโยชน์ร่วมของกลุ่ม มากกว่าการที่หัก เอาเองว่า กลุ่มขัดแย้งและกลุ่มผลประโยชน์ต่างๆ ถูกกำหนดโดยโครงสร้างเพียง อย่างเดียว

(5) การเคลื่อนไหวทางสังคมแบบใหม่ ให้ความสำคัญกับเครือข่ายต่างๆ แม้ว่าเครือข่ายเหล่านี้จะมีลักษณะชั่วคราว บอบบาง หรือเพื่อก่อตัวขึ้น มากกว่า แนวคิดที่ว่าขบวนการทางสังคมจะต้องมีองค์กรที่เป็นทางการ เป็นแกนกลางใน การเคลื่อนไหว

จากคุณลักษณะดังกล่าวข้างต้น ส่งผลให้แนวคิดการเคลื่อนไหวทางสังคม แบบใหม่ถูกเลือกนำมาใช้ในการศึกษาการเคลื่อนไหวทางสังคมที่มีสื่อออนไลน์ เข้ามาเกี่ยวข้องทั้งในต่างประเทศและประเทศไทย ซึ่งสอดคล้องกับพฤติกรรม การเคลื่อนไหวทางสังคมของกลุ่มนักเรียนแล้ว ที่เรียกร้องปฏิรูปการศึกษาผ่าน สื่อออนไลน์ คือ เฟซบุ๊กและทวิตเตอร์

3. ทฤษฎีสื่อสารทางการเมือง

การสื่อสารทางการเมืองคือ การถกเถียงของสาธารณชนเกี่ยวกับการ จัดสรรสาธารณประโยชน์ (รายได้) อำนาจหน้าที่ (ใครที่จะทำหน้าที่บริหาร นิติบัญญัติ ตุลาการ) และกำหนดกฎระเบียบในสังคม (การให้รางวัล และการ ลงโทษ)

มีนักคิดหลากหลายได้แสดงทัศนะเกี่ยวกับการสื่อสารทางการเมือง แต่ ผู้วิจัยเลือกใช้ทฤษฎีสื่อสารทางการเมืองของ Harold D. Lasswell และ Darren G. Lileker มาใช้เป็นกรอบของขั้นตอนการสื่อสารของกลุ่มนักเรียนแล้ว

Lasswell เสนอแบบจำลองการสื่อสารทางการเมืองไว้ว่า ประกอบด้วย 5 ส่วน คือ ผู้ที่ทำหน้าที่ในการส่งสาร เนื้อหาของสาร ช่องทางการสื่อสาร ผู้รับสาร และผลกระทบที่เกิดจากการส่งสาร

ในขณะที่ Lileker เสนอว่า การสื่อสารทางการเมืองยุคใหม่มีกระบวนการสื่อสารทั้งกลุ่มการเมืองและกลุ่มที่ไม่เป็นการเมือง มีการสื่อสารทางตรงและสื่อสารผ่านสื่อมวลชน มีการสื่อสารซึ่งกันและกัน ระหว่างสื่อมวลชน ประชาชน และองค์กรทางการเมือง

จากแนวคิดทั้งสองข้างต้น ผู้วิจัยมองว่าสอดคล้องกับกระบวนการสื่อสารของกลุ่มนักเรียนแล้ว รวมถึงยังสามารถช่วยในการอธิบายองค์ประกอบของการสื่อสารของกลุ่มนักเรียนแล้วได้

4. แนวคิดสื่อสังคมออนไลน์

สื่อสังคมออนไลน์ หมายถึง สื่ออิเล็กทรอนิกส์ที่ให้คุณค่าทั่วไปมีส่วนร่วมสร้างและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นต่างๆ ผ่านอินเทอร์เน็ตได้ เป็นของบริษัทต่างๆ ที่ให้บริการผ่านเว็บไซต์ของตน (สำนักงานราชบัณฑิตยสภา, 2554: ออนไลน์) เป็นสื่อที่มีการปฏิสัมพันธ์แบบสองทาง (two-way communication) ระหว่างผู้รับสารกับผู้ส่งสาร หรือระหว่างผู้รับสารด้วยกันเอง โดยสามารถโต้ตอบ แสดงความเห็นได้ในทันที

ทั้งนี้ สื่อสังคมออนไลน์ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษารุ่นนี้ ได้แก่ เฟซบุ๊กและทวิตเตอร์ ซึ่งมีลักษณะเฉพาะตามที่ พิชิต วิจิตรบุญรักษ์ (2554: 199-202) อธิบายไว้ดังนี้

ทวิตเตอร์และไมโครบล็อก (Twitter and Microblogging) คือ รูปแบบหนึ่งของบล็อกที่มีการจำกัดขนาดของการโพสต์ในแต่ละครั้ง โดยทวิตเตอร์เป็นไมโครบล็อกประเภทหนึ่ง ที่มีการจำกัดการโพสต์แต่ละครั้ง พิมพ์ได้ไม่เกิน 280 ตัวอักษร ส่งผลให้เป็นที่นิยมใช้งาน เพราะใช้ง่ายและใช้เวลาไม่มาก รวมถึงเป็นที่นิยมขององค์กรต่างๆ ในการแจ้งกิจกรรมและความเคลื่อนไหวของธุรกิจ เพื่อให้ขาดการติดต่อกับสังคม

เครือข่ายสังคมออนไลน์ (social networking) คือ เว็บไซต์ที่ผู้คนสามารถติดต่อสื่อสารกับเพื่อน ทั้งที่รู้จักมาก่อนหรือรู้จักภายหลังทางออนไลน์ ซึ่งเว็บไซต์เครือข่ายสังคมออนไลน์แต่ละแห่ง มีคุณลักษณะที่แตกต่างกันออกไป แต่ส่วนประกอบหลักที่มีเหมือนกันคือ โปรไฟล์ (เพื่อแสดงข้อมูลส่วนตัวของเจ้าของ

บัญชี) การเชื่อมต่อ (เพื่อสร้างเพื่อนกับคนที่รู้จักและไม่รู้จักทางออนไลน์) และการส่งข้อความ (อาจเป็นข้อความส่วนตัวหรือข้อความสาธารณะ) เป็นต้น โดยเพชบุ๊กรับเป็นเครือข่ายสังคมออนไลน์ประเภทหนึ่งและได้รับความนิยมสูงในปัจจุบัน

5. แนวคิดการสื่อสารผ่านตัวกลางคอมพิวเตอร์ (Computer-Mediated Communication หรือ CMC)

การสื่อสารผ่านตัวกลางคอมพิวเตอร์คือ การสื่อสารที่เกิดขึ้นและดำเนินไปในเวลาเดียวกัน หรือต่างเวลากัน โดยที่ผู้ส่งสารใส่รหัส (encode) ลงไปในเนื้อหาสาร (text message) ซึ่งจะถูกถ่ายทอดจากคอมพิวเตอร์ของผู้ส่งสารไปยังคอมพิวเตอร์ของผู้รับสาร รูปแบบความสัมพันธ์ของผู้สื่อสารเป็นไปแบบหลวมๆ ไม่ลึกซึ้ง ผู้สื่อสารแสดงมิตรภาพ และความผูกพันต่อกันในระดับปานกลาง ขาดพฤติกรรมทางอวัจนภาษาระหว่างกัน ซึ่งแตกต่างจากการสื่อสารแบบเห็นหน้าค่าตากัน (กาญจนา แก้วเทพ และคณะ, 2543: 183-185)

การสื่อสารผ่านสื่อกลางคอมพิวเตอร์ก่อให้เกิดสังคมชนิดใหม่ คือ “สังคมไซเบอร์” (cybersociety) เป็นชุมชนเทียมที่สามารถควบคุมพฤติกรรมปัจเจกบุคคล โดยกลไกปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลเป็นภาคีที่มีกติกาเฉพาะกลุ่มเป็นความสัมพันธ์ทางอ้อมหรือกลุ่มเชิงสัญลักษณ์ (symbolic group) รวมถึงคนในชุมชนจะเลือกสรรและเรียนรู้การใช้โดยการถอดรหัส รวมถึงใช้สัญลักษณ์แสดงความหมายลักษณะต่างๆ เพื่อเป็นเครื่องชี้ว่า ชุมชนของพวกเขามีรูปแบบการแสดงออกที่มีลักษณะเป็นของกลุ่มโดยเฉพาะ และผู้ที่อยู่ในชุมชนเดียวกันเท่านั้นที่จะสามารถถอดรหัส เพื่อเข้าใจความหมายที่ถูกซ่อนใส่เอาไว้ในสัญลักษณ์หรือ emoticons ลักษณะต่างๆ

จากแนวคิดทั้งสองข้างต้น ผู้วิจัยมองว่า สอดคล้องกับพฤติกรรมของความเป็นกลุ่มคนในพื้นที่การสื่อสารของกลุ่มนักเรียนแล้ว และยังสามารถวิเคราะห์ลักษณะรูปแบบการสื่อสารผ่านสื่อสังคมออนไลน์เพื่อให้เข้าใจชัดเจนขึ้นว่า การเคลื่อนไหวทางสังคมของกลุ่มนักเรียนเลวมีจุดเด่นและมีการใช้เทคโนโลยีเข้ามาช่วยอย่างไร อันนำไปสู่การเคลื่อนไหวทางสังคมในพื้นที่กายภาพตามมาในที่สุด

ระเบียบวิธีวิจัย

การเก็บข้อมูล

ผู้วิจัยเลือกใช้การเก็บข้อมูล 2 ชุด ได้แก่

1. **ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data Collection)** ด้วยการรวบรวมข้อความที่ลงในเฟซบุ๊กและทวีตเตอร์ของกลุ่มนักเรียนแล้ว โดยใช้เครื่องมือในการเก็บข้อมูลคือ ตารางลงรหัสข้อมูล โดยสร้างตารางจำแนกตามแนวคิดคุณสมบัติของพื้นที่สาธารณะของฮาเบอร์มาส และกระบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบใหม่

2. **ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data Collection)** ด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) แกนนำผู้จัดตั้งกลุ่มนักเรียนแล้ว นักเรียนผู้ที่ติดตามกลุ่มนักเรียนแล้วในสื่อสังคมออนไลน์ นักเรียนที่ไม่ได้ติดตามกลุ่มนักเรียนแล้วในสื่อสังคมออนไลน์ นักวิชาการด้านการเมือง นักวิชาการด้านการศึกษา นักวิชาการด้านการสื่อสาร และผู้บริหารโรงเรียนระดับมัธยมศึกษา รวมจำนวน 11 คน ประกอบด้วย

- (1) แกนนำกลุ่มนักเรียนแล้ว ได้แก่ ด.ช. มิน (นามสมมติ)
- (2) นักเรียนที่ติดตามกลุ่มนักเรียนแล้ว 2 คน
- (3) นักเรียนที่ไม่ได้ติดตามกลุ่มนักเรียนแล้ว 2 คน
- (4) นักวิชาการด้านการศึกษา ได้แก่ อรรถพล อนันตวรสกุล คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- (5) นักวิชาการด้านการเมือง ได้แก่ ยุทธพร อิศรชัย คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
- (6) นักวิชาการด้านการสื่อสาร ได้แก่ อัสวิน เนตรโพธิ์แก้ว ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายสื่อสารองค์กรและกิจการนักศึกษา สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์
- (7) นักวิชาการด้านการสื่อสาร ได้แก่ พิชัยวัฒน์ แสงประพาฬ คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

(8) ผู้บริหารสถานศึกษาระดับโรงเรียน ได้แก่ ภูษณิศ ภูณสิทธิ์ รองผู้อำนวยการโรงเรียนราชันนทาคารย์ สามเสนวิทยาลัย 2

(9) ผู้บริหารสถานศึกษาระดับโรงเรียน ได้แก่ สรนันท์ เวียงคำ รองผู้อำนวยการโรงเรียนวัดนวลนรดิศ

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ

ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลลงตารางลงรหัสข้อมูล 2 รูปแบบ คือ ตารางลงรหัสข้อมูลตามแนวคิดคุณสมบัติของพื้นที่สาธารณะของฮาเบอร์มาส และตารางลงรหัสข้อมูลตามแนวคิดกระบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบใหม่ โดยแต่ละตารางจะจำแนกว่าใน 1 ข้อความที่เกี่ยวข้องกับการปฏิรูปการศึกษา ประกอบด้วยคุณสมบัติใดบ้าง และมีจำนวนความถี่เท่าใด

จากนั้นผู้วิจัยนำข้อมูลจากตารางลงรหัสข้อมูลมาเรียบเรียงให้เป็นระบบด้วยการนำเสนอข้อมูลในรูปแบบตารางแสดงจำนวนและร้อยละ โดยจำนวนหมายถึงจำนวนข้อความที่มีการปรากฏของคุณลักษณะแต่ละประการ ส่วนค่าร้อยละ คือ การคำนวณหาสัดส่วนของจำนวนข้อความที่มีการปรากฏของคุณลักษณะในแต่ละประการ เทียบกับจำนวนข้อความรวมทั้งหมดในแต่ละช่องทาง โดยให้ข้อความรวมทั้งหมดในแต่ละช่องทางมีค่าเป็นร้อย

2. การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ แบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ

2.1 การวิเคราะห์เนื้อหา (textual analysis) คือ การวิเคราะห์เนื้อหา ศึกษาความเป็นพื้นที่สาธารณะ และขบวนการทางสังคมในเฟซบุ๊กและทวิตเตอร์ของกลุ่มนักเรียนเลวว่ามีคุณลักษณะอย่างไร ทั้งจากกลุ่มนักเรียนเลวและผู้ติดตามกลุ่มนักเรียนเลว

2.2 การวิเคราะห์ข้อมูลแบบสร้างข้อสรุปเป็นข้อความบรรยาย (descriptive) ซึ่งได้จากการสัมภาษณ์เจาะลึก (in-depth interview) จากแกนนำนักเรียนเลว ผู้ติดตามกลุ่มนักเรียนเลว ผู้ที่ไม่ได้ติดตามกลุ่มนักเรียนเลว นักวิชาการด้านการเมือง นักวิชาการด้านการศึกษา นักวิชาการด้านการสื่อสาร และผู้บริหารสถานศึกษาระดับโรงเรียน

ผลการวิจัย

ผู้วิจัยจะนำเสนอรายละเอียดตามวัตถุประสงค์งานวิจัย ตามลำดับดังนี้

1. คุณลักษณะของการสื่อสารในพื้นที่สาธารณะบนเฟซบุ๊กและทวิตเตอร์ของกลุ่มนักเรียนเลว

จากการเก็บข้อมูลโดยใช้แนวคิดคุณลักษณะพื้นที่สาธารณะตามความคิดของ เจอร์เกน ฮาเบอร์มาส 5 ประการ (กาญจนา แก้วเทพ และสมสุข หินวิมาน, 2560: 376) ผู้วิจัยสร้างเครื่องมือในการเก็บข้อมูล คือ ตารางลงรหัสข้อมูล เพื่อวิเคราะห์ว่าเฟซบุ๊กและทวิตเตอร์ของกลุ่มนักเรียนเลวถูกใช้เป็นพื้นที่สาธารณะอย่างไรนั้น สามารถแสดงร้อยละของจำนวนข้อความที่ถูกโพสต์ในแต่ละช่องทาง แยกเป็นรายหัวข้อ โดยข้อความทั้งหมดในเฟซบุ๊กมีจำนวนทั้งสิ้น 65 ข้อความ และในทวิตเตอร์มีจำนวนทั้งสิ้น 562 ข้อความ ผลออกมาสามารถสรุปได้ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 แสดงจำนวนและร้อยละของคุณลักษณะพื้นที่สาธารณะที่ปรากฏในเฟซบุ๊ก และทวิตเตอร์ของนักเรียนแล้ว

		คุณลักษณะพื้นที่สาธารณะตามความคิดของ เจอร์เกน ฮาเบอร์มาส				
		เป็นพื้นที่ที่รวมตัวกันของกลุ่มปัจเจกชนที่สมัครใจเข้ามาพูดคุยแลกเปลี่ยน อภิปรายโต้แย้งกันด้วยประเด็นเนื้อหาที่เป็นเรื่องของส่วนรวมและมีเป้าหมายเพื่อประโยชน์ส่วนรวมมิใช่เพื่อประโยชน์ส่วนตัว	เป็นพื้นที่ที่อิสระจากอำนาจต่างๆ ในสังคม เช่น อำนาจอรัฐ ศาสนจักร หรืออำนาจเศรษฐกิจ เป็นต้น	มีการใช้เหตุผล อย่างเป็นอิสระ ไม่มีใครอยู่เหนือกฎเกณฑ์ มีอภิสิทธิ์เหนือคนอื่นไม่ว่าจะด้วยชาติกำเนิด ยศถาบรรดาศักดิ์	สถาบันสื่อสารมวลชน เช่น โทรทัศน์ วิทยุ หนังสือพิมพ์ เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดการพูดคุยแลกเปลี่ยน อภิปราย เพราะเนื้อหาที่สื่อมวลชนเผยแพร่เป็นเรื่องของสาธารณะอยู่แล้ว และเป็นข้อมูลข่าวสารที่ใช้แลกเปลี่ยนโต้เถียงอย่างใช้เหตุใช้ผล	ผลของการพูดคุย ต้องก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงบางอย่างตามมามีการลงมือทำบางสิ่งบางอย่างต่อเนื่องตามมามีใช้การพูดคุยเพียงเพื่อ "สำเร็จความใคร่ทางปัญญา" เท่านั้น
เฟซบุ๊ก	จำนวนข้อความ	58	65	49	43	40
	คิดเป็นร้อยละ	89.23	100	75.38	66.15	61.54
ทวิตเตอร์	จำนวนข้อความ	524	562	443	457	330
	คิดเป็นร้อยละ	93.24	100	78.83	81.32	58.72

จากตารางที่ 1 แสดงให้เห็นว่า ข้อความในสื่อสังคมออนไลน์ของกลุ่มนักเรียนlewที่เกี่ยวข้องกับการปฏิรูปการศึกษาที่มีคุณลักษณะของความเป็นพื้นที่สาธารณะนั้น มีคุณลักษณะพื้นที่สาธารณะครบทุกข้อ แต่แตกต่างกันในจำนวนความถี่ โดยคุณลักษณะประการที่ 2 คือ เป็นพื้นที่ที่อิสระจากอำนาจต่างๆ ในสังคมมีมากที่สุด ทั้งในเฟซบุ๊กและทวิตเตอร์ คือ ร้อยละ 100 ของจำนวนข้อความที่ถูกโพสต์ในแต่ละช่องทาง และรองลงมา ได้แก่ คุณลักษณะประการที่ 1 คือ เป็นพื้นที่ที่รวมตัวกันของกลุ่มปัจเจกชนที่สมัครใจเข้ามาพูดคุย แลกเปลี่ยน อภิปราย ได้แย้งกัน ด้วยประเด็นเนื้อหาที่เป็นเรื่องของส่วนรวม และมีเป้าหมายเพื่อประโยชน์ส่วนรวม มิใช่เพื่อประโยชน์ส่วนตัว คิดเป็นร้อยละ 89.23 ของจำนวนข้อความที่ถูกโพสต์ในเฟซบุ๊ก และร้อยละ 93.24 ของจำนวนข้อความที่ถูกโพสต์ในทวิตเตอร์ ตามลำดับ

หลังจากนั้น ผู้วิจัยได้ใช้แนวคิดคุณลักษณะของพื้นที่สาธารณะของเจอร์เกน ฮาเบอร์มาสเพื่อวิเคราะห์ข้อมูลในเชิงคุณภาพ ผ่านการวิเคราะห์เนื้อหา (textual analysis) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) ได้ผลดังนี้

คุณลักษณะที่ 1 เป็นพื้นที่ที่รวมตัวกันของกลุ่มปัจเจกชนที่สมัครใจเข้ามาพูดคุย แลกเปลี่ยน อภิปราย ได้แย้งกัน ด้วยประเด็นเนื้อหาที่เป็นเรื่องของส่วนรวม และมีเป้าหมายเพื่อประโยชน์ส่วนรวม มิใช่เพื่อประโยชน์ส่วนตัว

ผลการศึกษาพบว่า ในพื้นที่เฟซบุ๊กนักเรียนlew เป็นพื้นที่สำหรับการโพสต์ข้อความของกลุ่มนักเรียนlew มีการสื่อสารที่มีเป้าหมายเพื่อประโยชน์สาธารณะมากเป็นอันดับสอง คิดเป็นร้อยละ 89.23 ของจำนวนข้อความที่ถูกโพสต์ในเฟซบุ๊ก ส่วนในทวิตเตอร์นักเรียนlewพบว่า ในแต่ละข้อความที่กลุ่มนักเรียนlewได้โพสต์หรือทวิต มีการสื่อสารที่มีเป้าหมายเพื่อประโยชน์สาธารณะมากเป็นอันดับสองเช่นกัน คือ ร้อยละ 93.2 ของจำนวนข้อความที่ถูกโพสต์ในทวิตเตอร์

ภาพที่ 2 ตัวอย่างการโพสต์ในเฟซบุ๊กที่เป็นไปตามพื้นที่สาธารณะคุณลักษณะที่ 1

ที่มา: เฟซบุ๊กนักเรียนเลว, <https://www.facebook.com/Badstudent.th/>

จากการสัมภาษณ์แกนนำกลุ่มนักเรียนเลวพบว่า เป้าหมายของกลุ่มนักเรียนเลวคือการรวบรวมข้อเรียกร้องต่างๆ จากบรรดานักเรียนทั่วประเทศ โดยเฉพาะประเด็นเรื่องกฎระเบียบบางอย่าง สิทธิและเสรีภาพ การถูกคุกคามต่างๆ จึงส่งผลให้พื้นที่เฟซบุ๊กและทวิตเตอร์นักเรียนเลวเป็นพื้นที่ที่ให้ทุกคนสามารถเข้ามาแสดงความคิดเห็นได้ เข้ามาพูดคุย แลกเปลี่ยน อภิปรายโต้แย้งกัน ด้วยประเด็นเนื้อหาที่เป็นเรื่องของนักเรียนเป็นหลัก ซึ่งสอดคล้องกับมุมมองของนักวิชาการด้านการสื่อสารและการเมืองที่มองว่า การสื่อสารในพื้นที่สาธารณะบนเฟซบุ๊กและทวิตเตอร์ของกลุ่มนักเรียนเลวนั้น อาจส่งผลให้มีการพัฒนาจากการเป็นพื้นที่ที่รวมตัวกันของกลุ่มปัจเจกชนที่สนใจเข้ามาพูดคุย แลกเปลี่ยน อภิปรายโต้แย้งกันในโลกออนไลน์ นำไปสู่การพูดคุยหรือเคลื่อนไหวในพื้นที่สาธารณะในโลกออฟไลน์ได้ด้วย

คุณลักษณะที่ 2 เป็นพื้นที่ที่อิสระจากอำนาจต่างๆ ในสังคม

ผลการศึกษาพบว่า ในพื้นที่เฟซบุ๊กนักเรียนเลว ทุกข้อความมีการสื่อสารที่มีเป็นพื้นที่ที่เป็นอิสระจากอำนาจต่างๆ โดยคิดเป็นร้อยละ 100 ของ

จำนวนข้อความที่ถูกโพสต์ในเฟซบุ๊ก ถือว่ามากที่สุดจากทุกคุณลักษณะ ส่วนในทวิตเตอร์นักเรียนเลวพบว่า เป็นไปในลักษณะเดียวกัน คือ ในแต่ละข้อความที่กลุ่มนักเรียนเลวได้โพสต์หรือทวิต มีการสื่อสารที่เป็นพื้นที่ที่เป็นอิสระจากอำนาจต่างๆ มากที่สุดจากทุกคุณลักษณะเช่นเดียวกับเฟซบุ๊ก กล่าวคือ คิดเป็นร้อยละ 100 ของจำนวนข้อความที่ถูกโพสต์ในทวิตเตอร์

ภาพที่ 3 ตัวอย่างการโพสต์ในทวิตเตอร์ที่เป็นไปตามพื้นที่สาธารณะคุณลักษณะที่ 2

ที่มา: ทวิตเตอร์นักเรียนเลว, https://twitter.com/BadStudent_

ผลการศึกษาข้างต้นสอดคล้องกับข้อมูลจากการสัมภาษณ์แกนนำกลุ่มนักเรียนเลวที่กล่าวว่า เป้าหมายหลักของกลุ่มนักเรียนเลวที่ไม่ได้มีการตั้งกฎใดๆ ในการพูดคุย หรือควบคุมดูแลสมาชิกในเฟซบุ๊กและทวิตเตอร์ เพราะต้องการส่งเสริมให้มีความเป็นอิสระ เป็นพื้นที่ที่ทุกคนสามารถเข้ามาได้ แต่ทว่าคุณลักษณะดังกล่าวในมุมมองของผู้บริหารสถานศึกษาระดับโรงเรียนกลับมองว่าเกิดขึ้นได้แค่ในพื้นที่ออนไลน์ ถ้าต้องการแสดงความคิดเห็นหรือแสดงออกถึงการ

เคลื่อนไหวของนักเรียนในพื้นที่กายภาพ กลับเป็นไปไดยาก เพราะยังอยู่ภายใต้การควบคุมของผู้ใหญ่หรือผู้ที่เกี่ยวข้องอยู่

คุณลักษณะที่ 3 มีการใช้เหตุผลอย่างเป็นอิสระ ไม่มีใครอยู่เหนือกฎเกณฑ์ มีอภิสิทธิ์เหนือคนอื่น

ผลการศึกษาพบว่า ในพื้นที่เฟซบุ๊กนักเรียนเลว มีการสื่อสารที่มีการใช้เหตุผลอย่างเป็นอิสระมากเป็นอันดับสาม คิดเป็นร้อยละ 75.38 ของจำนวนข้อความที่ถูกโพสต์ในเฟซบุ๊ก ส่วนในทวิตเตอร์นักเรียนเลว พบว่า ในแต่ละข้อความที่กลุ่มนักเรียนเลวได้โพสต์หรือทวิต มีการสื่อสารที่มีการใช้เหตุผลอย่างเป็นอิสระมากเป็นอันดับสี่ คิดเป็นร้อยละ 78.83 ของจำนวนข้อความที่ถูกโพสต์ในทวิตเตอร์ อย่างไรก็ตาม จากการพิจารณาในส่วนของเนื้อหาที่ปรากฏ มีทั้งส่วนที่ใช้เหตุใช้ผลและใช้อารมณ์

ภาพที่ 4 ตัวอย่างการโพสต์ในทวิตเตอร์ที่เป็นไปตามพื้นที่สาธารณะคุณลักษณะที่ 3

ที่มา: ทวิตเตอร์นักเรียนเลว, https://twitter.com/BadStudent_

นักวิชาการด้านการศึกษาได้วิเคราะห์ประเด็นเนื้อหาการโพสต์ที่มีลักษณะมีการใช้เหตุผลอย่างเป็นอิสระเอาไว้ว่า มีความสอดคล้องกับลักษณะการรวมตัวของกลุ่มนักเรียนเลวที่ไม่มีใครอยู่เหนือกฎเกณฑ์ มีอภิสิทธิ์เหนือคนอื่น ตัดเรื่องตำแหน่งที่แสดงถึงอำนาจต่างๆ ออกไป ส่งผลให้เป็นการรวมตัวของคนที่มีความเท่าเทียมกัน

คุณลักษณะที่ 4 สถาบันสื่อสารมวลชน เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดการพูดคุย แลกเปลี่ยน อภิปราย

ผลการศึกษาพบว่า ในพื้นที่เฟซบุ๊กนักเรียนเลว มีสถาบันสื่อสารมวลชนเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดการพูดคุย มากเป็นอันดับสี่ คิดเป็นร้อยละ 66.15 ของจำนวนข้อความที่ถูกโพสต์ในเฟซบุ๊ก ทั้งนี้ ส่วนในทวิตเตอร์นักเรียนเลวพบว่าในแต่ละข้อความที่กลุ่มนักเรียนเลวได้โพสต์หรือทวิต มีสถาบันสื่อสารมวลชนเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดการพูดคุยมากเป็นอันดับสาม คิดเป็นร้อยละ 81.32 ของจำนวนข้อความที่ถูกโพสต์ในทวิตเตอร์ ทั้งนี้ผู้วิจัยเลือกเฉพาะโพสต์ที่เกิดการแสดงความเห็นด้วยการพูดคุยหรือ แลกเปลี่ยน อภิปราย จากการโพสต์ข้อความนั้นเท่านั้น

นอกจากนี้ ในทางกลับกันผู้วิจัยยังพบว่า ข้อความที่ถูกโพสต์ในเฟซบุ๊กและทวิตเตอร์ของกลุ่มนักเรียนเลว ยังถูกสื่อมวลชนนำไปเผยแพร่ต่อในช่องทางของตนเอง เช่น สถานีโทรทัศน์ และเว็บไซต์ อีกด้วย

ภาพที่ 5 ตัวอย่างการโพสต์ในทวิตเตอร์ที่เป็นไปตามพื้นที่สาธารณะคุณลักษณะที่ 4

ที่มา: ทวิตเตอร์นักเรียนเลว, https://twitter.com/BadStudent_

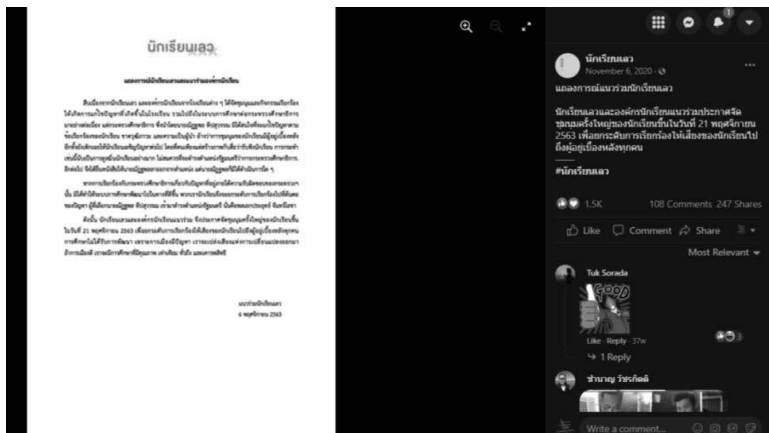
นักวิชาการด้านการศึกษาค้นคว้าวิเคราะห์ประเด็นด้านเนื้อหาการโพสต์ที่มีสถาบันสื่อสารมวลชนเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดการพูดคุย แลกเปลี่ยน หรืออภิปรายในพื้นที่สาธารณะออนไลน์เอาไว้ว่า เกิดจากการที่สื่อมวลชนที่เป็นสื่อหลักตอบสนองต่อเหตุการณ์ต่างๆ ไม่รวดเร็วเท่ากับพื้นที่การสื่อสารทางเลือก เช่น เฟซบุ๊ก หรือทวิตเตอร์

คุณลักษณะที่ 5 ผลของการพูดคุยต้องก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงบางอย่างตามมา มีการลงมือทำบางสิ่งบางอย่างต่อเนื่องตามมา

ผลการศึกษาพบว่า ในพื้นที่เฟซบุ๊กนักเรียนเลวมีการสื่อสารที่ผลของการพูดคุยก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงบางอย่างตามมา มีการลงมือทำบางสิ่งบางอย่างต่อเนื่องตามมา มีมากเป็นอันดับสุดท้ายของคุณลักษณะทั้งหมด คิดเป็นร้อยละ 61.54 ของจำนวนข้อความที่ถูกโพสต์ในเฟซบุ๊ก โดยเป็นเรื่องของความเคลื่อนไหว

ทั้งในพื้นที่ออฟไลน์หรือพื้นที่กายภาพเป็นหลัก ส่วนในทวีตเตอร์นักเรียนเลวพบว่า ในแต่ละข้อความที่กลุ่มนักเรียนเลวได้โพสต์หรือทวีต มีการสื่อสารที่ผลของการพูดคุยก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงบางอย่างตามมา มีการลงมือทำบางสิ่งบางอย่างต่อเนื่องตามมา มากเป็นอันดับสุดท้ายของคุณลักษณะทั้งหมดเช่นเดียวกับเฟซบุ๊ก โดยคิดเป็นร้อยละ 58.72 ของจำนวนข้อความที่ถูกโพสต์ในทวีตเตอร์ ซึ่งเป็นเรื่องของความเคลื่อนไหวทั้งในพื้นที่ออฟไลน์หรือพื้นที่กายภาพเป็นหลัก โดยเกือบทุกโพสต์จะมีสมาชิกเข้ามาแสดงความคิดเห็น

ภาพที่ 6 ตัวอย่างการโพสต์ในเฟซบุ๊กที่เป็นไปตามพื้นที่สาธารณะคุณลักษณะที่ 5

ที่มา: เฟซบุ๊กนักเรียนเลว, <https://www.facebook.com/Badstudent.th/>

นอกจากนี้ จากการสัมภาษณ์แกนนำกลุ่มนักเรียนเลวพบว่า ศักยภาพในการบริหารจัดการการสื่อสารและการจัดการคนของกลุ่มนักเรียนเลวยังไม่ดีพอ รวมถึงปัจจัยภายนอกอื่นๆ เช่น การเกิดสถานการณ์โควิด-19 ซึ่งอาจจะสอดคล้องกับจำนวนการโพสต์ของกลุ่มนักเรียนเลวที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับการก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงบางอย่างตามมา ไม่ว่าจะเป็นพื้นที่ออนไลน์หรือออฟไลน์ก็ตาม นั้น มีจำนวนน้อยที่สุดเมื่อเทียบกับคุณลักษณะอื่นๆ

ส่วนในมุมมองนักวิชาการด้านการเมืองวิเคราะห์ว่า มีปัจจัยอื่นๆ ที่ส่งผลให้การเปลี่ยนแปลงในระดับการลงมือทำเป็นไปได้อย่าง แม้ว่าจะมีผู้สนับสนุนหรือติดตามมากก็ตาม เช่น โครงสร้างทางสังคม กฎหมาย ความแตกต่างของผู้เข้าร่วมการเคลื่อนไหว รวมถึงอุดมการณ์ทางการเมือง เป็นต้น ส่วนในมุมมองของครูหรืออาจารย์ในสถานศึกษามองว่า ส่วนหนึ่งเพราะเรื่องของการควบคุมหรือนโยบายของสถานศึกษาที่ส่งผลกระทบต่อการเคลื่อนไหวของนักเรียน

2. การเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ของกลุ่มนักเรียนเลว

จากการเก็บข้อมูลโดยใช้แนวคิดการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ของ Buechler (1995: 441) สร้างเครื่องมือในการเก็บข้อมูล คือ ตารางลงรหัสข้อมูล เพื่อวิเคราะห์ว่า เฟซบุ๊กและทวิตเตอร์ของกลุ่มนักเรียนเลวถูกใช้ในการเคลื่อนไหวทางสังคมอย่างไรนั้น สามารถแสดงร้อยละของจำนวนข้อความที่ถูกโพสต์ในแต่ละช่องทาง แยกเป็นรายหัวข้อ โดยข้อความทั้งหมดในเฟซบุ๊กมีจำนวนทั้งสิ้น 65 ข้อความ และในทวิตเตอร์มีจำนวนทั้งสิ้น 562 ข้อความ ผลออกมาสามารถสรุปได้ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 แสดงจำนวนและร้อยละของการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ที่ปรากฏในเฟซบุ๊กและทวิตเตอร์ของนักเรียนแล้ว

		การเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ของ Buechler					
		ให้ความสำคัญกับการกระทำเชิงสัญลักษณ์ในประชาสังคม (civil society) หรือพื้นที่ทางวัฒนธรรม ในฐานะที่เป็นพื้นที่การแสดงออกของการกระทำร่วมทางสังคม โดยไม่จำเป็นต้องเป็นการต่อสู้เพื่อแย่งชิงอำนาจรัฐ	ให้ความสำคัญกับกระบวนการที่กลุ่มคนต่างๆ ยืนยันถึงอิสรภาพในการจัดการตนเอง (autonomy) และการกำหนดอนาคตตนเอง (self-determination) มากกว่าการสร้างอิทธิพลเหนือผู้อื่น และการสร้างอำนาจ	ให้ความสำคัญกับบทบาทของค่านิยมแบบหลังวัตถุนิยมที่มีต่อการกระทำร่วมมากกว่าความขัดแย้งด้านทรัพยากรทางวัตถุ	ให้ความสำคัญกับกระบวนการสร้างอัตลักษณ์ร่วม และการสร้างผลประโยชน์ร่วมของกลุ่มมากกว่าการทักท้อเอาเองว่ากลุ่มขัดแย้ง และกลุ่มผลประโยชน์ต่างๆ ถูกกำหนดโดยโครงสร้างเพียงอย่างเดียว	ให้ความสำคัญกับเครือข่ายต่างๆ แม้ว่าเครือข่ายเหล่านี้จะมีลักษณะชั่วคราว บอบบาง หรือเพิ่งก่อตัวขึ้นมากกว่าแนวคิดที่ว่าขบวนการทางสังคมจะต้องมีองค์กรที่เป็นทางการ เป็นแกนกลางในการเคลื่อนไหว	
สื่อ	เฟซบุ๊ก	จำนวนข้อความ	55	41	51	57	60
		คิดเป็นร้อยละ	84.62	63.08	78.46	87.69	92.31
ทวิตเตอร์	จำนวนข้อความ	525	295	319	446	477	
	คิดเป็นร้อยละ	93.42	52.49	56.76	79.36	84.88	

จากตารางที่ 2 แสดงให้เห็นว่า ข้อความในสื่อสังคมออนไลน์ของกลุ่มนักเรียนเลขที่แสดงให้เห็นถึงการเคลื่อนไหวทางสังคม มีลักษณะตามที่ Buechler กำหนดไว้ครบทุกข้อ แต่แตกต่างกันในจำนวนความถี่ โดยพบว่า ในเฟซบุ๊กมีคุณลักษณะด้านให้ความสำคัญกับเครือข่ายต่างๆ แม้ว่าเครือข่ายเหล่านี้จะมีลักษณะชั่วคราว บอบบาง หรือเพิกงอตัวขึ้น มากกว่าแนวคิดที่ว่าขบวนการทางสังคมจะต้องมีองค์กรที่เป็นทางการ เป็นแกนกลางในการเคลื่อนไหวมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 92.31 ของจำนวนข้อความที่ถูกโพสต์ในเฟซบุ๊ก รองลงมาคือ การให้ความสำคัญกับกระบวนการสร้างอัตลักษณ์ร่วม และการสร้างผลประโยชน์ร่วมของกลุ่ม มากกว่าการทักท้วงเอาเองว่ากลุ่มขัดแย้ง และกลุ่มผลประโยชน์ต่างๆ ถูกกำหนดโดยโครงสร้างเพียงอย่างเดียว คิดเป็นร้อยละ 87.69 ของจำนวนข้อความที่ถูกโพสต์ในเฟซบุ๊ก

ส่วนในทวิตเตอร์ มีคุณลักษณะการให้ความสำคัญกับการกระทำเชิงสัญลักษณ์ในประชาสังคม (civil society) หรือพื้นที่ทางวัฒนธรรมในฐานะที่เป็นพื้นที่การแสดงออกของการกระทำร่วมทางสังคม โดยไม่จำเป็นต้องเป็นการต่อสู้เพื่อแย่งชิงอำนาจรัฐมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 93.42 ของจำนวนข้อความที่ถูกโพสต์ในทวิตเตอร์ รองลงมาคือ ให้ความสำคัญกับเครือข่ายต่างๆ แม้ว่าเครือข่ายเหล่านี้จะมีลักษณะชั่วคราว บอบบาง หรือเพิกงอตัวขึ้น มากกว่าแนวคิดที่ว่าขบวนการทางสังคมจะต้องมีองค์กรที่เป็นทางการ เป็นแกนกลางในการเคลื่อนไหว คิดเป็นร้อยละ 84.88 ของจำนวนข้อความที่ถูกโพสต์ในทวิตเตอร์

หลังจากนั้น ผู้วิจัยได้ใช้แนวคิดการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ของ Buechler ต่อเนื่อง เพื่อวิเคราะห์ข้อมูลในเชิงคุณภาพ ผ่านการวิเคราะห์เนื้อหา (textual analysis) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) ได้ผลดังนี้

คุณลักษณะที่ 1 ให้ความสำคัญกับการกระทำเชิงสัญลักษณ์ในประชาสังคม (civil society) หรือพื้นที่ทางวัฒนธรรมในฐานะที่เป็นพื้นที่การแสดงออกของการกระทำร่วมทางสังคม โดยไม่จำเป็นต้องเป็นการต่อสู้เพื่อแย่งชิงอำนาจรัฐ

ผลการศึกษาพบว่า ในพื้นที่เฟซบุ๊กนักเรียนเลว มีการสื่อสารที่สอดคล้องกับการกระทำเชิงสัญลักษณ์ในประชาสังคมมากเป็นอันดับสาม คิดเป็นร้อยละ 84.62 ของจำนวนข้อความที่ถูกโพสต์ในเฟซบุ๊ก ส่วนในทวิตเตอร์นักเรียนเลวพบว่า ในแต่ละข้อความที่กลุ่มนักเรียนเลวได้โพสต์หรือทวิต มีการสื่อสารที่สอดคล้องกับการกระทำเชิงสัญลักษณ์ในประชาสังคมมากเป็นอันดับหนึ่ง คิดเป็นร้อยละ 93.42 ของจำนวนข้อความที่ถูกโพสต์ในทวิตเตอร์ เป็นคุณลักษณะที่สูงสุดจากทุกคุณลักษณะ

ภาพที่ 7 ตัวอย่างการโพสต์ทวิตเตอร์ตามคุณลักษณะที่ 1 ของการเคลื่อนไหวทางสังคม

ที่มา: ทวิตเตอร์นักเรียนเลว, https://twitter.com/BadStudent_

จากการสัมภาษณ์แกนนำของกลุ่มนักเรียนเลวเกี่ยวกับประเด็นเนื้อหาการโพสต์ที่ให้ความสำคัญกับการกระทำเชิงสัญลักษณ์ ในฐานะที่เป็นพื้นที่การแสดงออกของการกระทำร่วมทางสังคมของกลุ่มนักเรียนเลวนั้น แกนนำของกลุ่มนักเรียนเลวได้กล่าวว่า เป้าหมายของนักเรียนเลวไม่ได้มีเพียงในพื้นที่ออนไลน์

แต่ต้องการการเคลื่อนย้ายพื้นที่ไปสู่ออนไลน์ด้วย อีกทั้งยังบอกว่า รูปแบบของการเคลื่อนไหวเช่นนี้ พวกเขาไม่ได้เป็นผู้ริเริ่มใหม่ทั้งหมด แต่ใช้การเรียนรู้จากการเคลื่อนไหวของกลุ่มที่เคยเกิดขึ้นก่อนหน้านี้

นอกจากนี้ นักวิชาการการศึกษาและการสื่อสารได้วิเคราะห์ไปในทิศทางเดียวกันว่า การเคลื่อนย้ายพื้นที่ไปสู่ออนไลน์ของกลุ่มนักเรียนเลวทั้งในเฟซบุ๊กและทวิตเตอร์ประสบความสำเร็จได้ เพราะสังคมไทยขาดการเคลื่อนไหวของกลุ่มคนที่อยู่ในระดับนักเรียนมัธยมศึกษามานาน ประกอบกับได้รับการสนับสนุนจากกลุ่มการเคลื่อนไหวอื่นที่เป็นผู้ใหญ่ ไม่ว่าจะเป็นแบบแรงบันดาลใจ หรือความช่วยเหลือในการเคลื่อนไหวในช่วงเวลาเดียวกัน ล้วนส่งผลต่อให้กลุ่มนักเรียนเลวมีพลังในการต่อรองกับสังคมมากขึ้น

คุณลักษณะที่ 2 ให้ความสำคัญกับกระบวนการที่กลุ่มคนต่างๆ ยืนยันถึงอิสรภาพในการจัดการตนเอง (autonomy) และการกำหนดอนาคตตนเอง (self-determination) มากกว่าการสร้างอิทธิพลเหนือผู้อื่น และการสร้างอำนาจ

ผลการศึกษาพบว่า ในพื้นที่เฟซบุ๊กนักเรียนเลวมีการสื่อสารที่ให้ความสำคัญกับกระบวนการที่กลุ่มคนต่างๆ ยืนยันถึงอิสรภาพในการจัดการตนเอง และการกำหนดอนาคตตนเองมากเป็นอันดับห้า เป็นอันดับสุดท้าย คิดเป็นร้อยละ 63.08 ของจำนวนข้อความที่ถูกโพสต์ในเฟซบุ๊ก ส่วนในทวิตเตอร์นักเรียนเลวพบว่า ในแต่ละข้อความที่กลุ่มนักเรียนเลวได้โพสต์หรือมีการสื่อสารที่ให้ความสำคัญกับกระบวนการที่กลุ่มคนต่างๆ ยืนยันถึงอิสรภาพในการจัดการตนเอง และการกำหนดอนาคตตนเองมากเป็นอันดับห้า เป็นอันดับสุดท้ายเช่นเดียวกับเฟซบุ๊ก คิดเป็นร้อยละ 52.49 ของจำนวนข้อความที่ถูกโพสต์ในทวิตเตอร์

ภาพที่ 8 ตัวอย่างการโพสต์ทวิตเตอร์ตามคุณลักษณะที่ 2 ของการเคลื่อนไหวทางสังคม

ที่มา: ทวิตเตอร์นักเรียนเลว, https://twitter.com/BadStudent_

นักวิชาการด้านการเมืองและนักวิชาการด้านการสื่อสารได้วิเคราะห์ถึงเรื่องนี้ไว้คล้ายกันว่า กลุ่มนักเรียนเลวมีเป้าหมายไปที่การเปลี่ยนแปลงการศึกษา มากกว่าการเมือง รวมถึงมีความรู้ความเข้าใจในประเด็นที่ต้องการที่จะสื่อสารมาก จึงส่งผลให้การโพสต์ของพวกเขาสนใจในประเด็นเหล่านั้นมากกว่าการสร้างอำนาจ

คุณลักษณะที่ 3 ให้ความสำคัญกับบทบาทของค่านิยมแบบหลังวัตถุนิยม ที่มีต่อการกระทำร่วมมากกว่าความขัดแย้งด้านทรัพยากรทางวัตถุ

ค่านิยมแบบหลังวัตถุนิยม (post-materialism) เป็นแนวคิดที่เกิดขึ้นช่วงวัฒนธรรมสมัยใหม่ เปลี่ยนแปลงจากแนวคิดวัตถุนิยม (materialism) ที่มุ่งความมั่นคงทางเศรษฐกิจและทางกายภาพ มาสู่การมุ่งเน้นความเป็นอิสระและการแสดงออกของตัวตนแทน อีกทั้งแนวคิดดังกล่าวยังมีแนวโน้มที่จะส่งผล

กระทบต่อคนรุ่นใหม่มากกว่าคนรุ่นเก่า และนำไปสู่แนวโน้มที่คนกลุ่มนี้จะมีส่วนร่วมในการเมืองมากขึ้น (Inglehart, 1990 อ้างถึงใน ธนพันธ์ โล่ประกอบทรัพย์, 2559: 124-125) โดยผู้ที่นิยมแนวคิดหรือค่านิยมแบบหลังวัตถุนิยม จะสนใจการตระหนักรู้ในตนเอง เน้นสุนทรียภาพและสติปัญญา ห่วงหาความเป็นเจ้าของ และการสร้างความภาคภูมิใจในตนเอง ดังนั้นจึงนำไปสู่การให้ความสำคัญกับเป้าหมายสูงสุด เช่น การปกป้องสิ่งแวดล้อม เสรีภาพในการพูดและการแสดงออก รวมถึงความเท่าเทียมทางเพศ เป็นต้น

ภาพที่ 9 ตัวอย่างการโพสต์เฟซบุ๊กตามคุณลักษณะที่ 3 ของการเคลื่อนไหวทางสังคม

ที่มา: เฟซบุ๊กนักเรียนเลว, <https://www.facebook.com/Badstudent.th/>

ผลการศึกษาพบว่า ในพื้นที่เฟซบุ๊กนักเรียนเลวมีการสื่อสารที่ให้ความสำคัญกับบทบาทของค่านิยมแบบหลังวัตถุนิยมมากเป็นอันดับสี่ คิดเป็นร้อยละ 78.46 ของจำนวนข้อความที่ถูกโพสต์ในเฟซบุ๊ก ส่วนในทวิตเตอร์นักเรียนเลวพบว่าในแต่ละข้อความที่กลุ่มนักเรียนเลวได้โพสต์หรือทวิต ที่ให้ความสำคัญกับบทบาทของค่านิยมแบบหลังวัตถุนิยม มีมากเป็นอันดับสี่เช่นเดียวกับเฟซบุ๊ก คิดเป็นร้อยละ 56.76 ของจำนวนข้อความที่ถูกโพสต์ในทวิตเตอร์

ด้านนักวิชาการด้านการศึกษา วิเคราะห์เนื้อหาการโพสต์ของกลุ่มนักเรียนเลวที่แสดงออกถึงการให้ความสำคัญกับบทบาทของค่านิยมแบบหลังวัตถุนิยมว่า จุดเด่นของค่านิยมดังกล่าวที่กลุ่มนักเรียนเลวยกมาเป็นเนื้อหาในการสื่อสาร คือ เป็นประเด็นหรือปัญหาใกล้ตัวที่ไม่ได้แตกต่างไปจากที่ผู้ใหญ่พยายามสื่อสารในสังคม แตกต่างเพียงสถานะผู้พูด รวมถึงการใส่อารมณ์และความรู้สึกร่วมในการสื่อสาร จึงส่งผลให้น่าสนใจและไม่เข้าใจและอคติต่อกลุ่มนักเรียนเลว

คุณลักษณะที่ 4 ให้ความสำคัญกับกระบวนการสร้างอัตลักษณ์ร่วม และการสร้างผลประโยชน์ร่วมของกลุ่ม มากกว่าการทักท้วงเอาเองว่ากลุ่มขัดแย้ง และกลุ่มผลประโยชน์ต่างๆ ถูกกำหนดโดยโครงสร้างเพียงอย่างเดียว

ผลการศึกษาพบว่า ในพื้นที่เฟซบุ๊กนักเรียนเลวมีการสื่อสารให้ความสำคัญกับกระบวนการสร้างอัตลักษณ์ร่วม และการสร้างผลประโยชน์ร่วมของกลุ่ม มีมากเป็นอันดับสอง คิดเป็นร้อยละ 87.69 ของจำนวนข้อความที่ถูกโพสต์ในเฟซบุ๊ก ส่วนในทวิตเตอร์นักเรียนเลว พบว่า ในแต่ละข้อความที่กลุ่มนักเรียนเลวได้โพสต์หรือทวิต ที่ให้ความสำคัญกับกระบวนการสร้างอัตลักษณ์ร่วม และการสร้างผลประโยชน์ร่วมของกลุ่ม มีมากเป็นอันดับสาม คิดเป็นร้อยละ 79.36 ของจำนวนข้อความที่ถูกโพสต์ในทวิตเตอร์

ภาพที่ 10 ตัวอย่างการโพสต์เฟซบุ๊กตามคุณลักษณะที่ 4 ของการเคลื่อนไหวทางสังคม

ที่มา: เฟซบุ๊กนักเรียนเลว, <https://www.facebook.com/Badstudent.th/>

นักวิชาการด้านการเมืองได้วิเคราะห์เนื้อหาการโพสต์ของกลุ่มนักเรียนเลว ที่ให้ความสำคัญกับกระบวนการสร้างอัตลักษณ์ร่วมเอาไว้ว่า อัตลักษณ์ร่วม เป็นหนึ่งในปัจจัยความสำเร็จของกระบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม ด้วยเหตุนี้ จึงทำให้กลุ่มนักเรียนเลวได้รับความสนใจจากสังคม และมีพลังในการไปตั้งคำถาม ปัญหาเชิงโครงสร้างของระบบการศึกษาของประเทศไทย

คุณลักษณะที่ 5 ให้ความสำคัญกับเครือข่ายต่างๆ แม้ว่าเครือข่าย เหล่านี้จะมีลักษณะชั่วคราว บอบบาง หรือเพิ่งก่อตัวขึ้น มากกว่าแนวคิดที่ว่า ขบวนการทางสังคมจะต้องมีองค์กรที่เป็นทางการ เป็นแกนกลางในการ เคลื่อนไหว

ผลการศึกษาพบว่า ในพื้นที่เฟซบุ๊กนักเรียนเลวมีการสื่อสารให้ความสำคัญกับเครือข่ายต่างๆ มากกว่าขบวนการทางสังคมจะต้องมีองค์กรที่เป็น ทางการ โดยมีมากเป็นอันดับหนึ่ง คิดเป็นร้อยละ 92.31 ของจำนวนข้อความ ที่ถูกโพสต์ในเฟซบุ๊ก ส่วนในทวิตเตอร์นักเรียนเลว พบว่า ในแต่ละข้อความที่ กลุ่มนักเรียนเลวได้โพสต์หรือทวิต ที่ให้ความสำคัญกับเครือข่ายต่างๆ มากกว่า ขบวนการทางสังคมจะต้องมีองค์กรที่เป็นทางการ โดยมีมากเป็นอันดับสอง คิดเป็นร้อยละ 84.88 ของจำนวนข้อความที่ถูกโพสต์ในทวิตเตอร์

ภาพที่ 11 ตัวอย่างการโพสต์ทวิตเตอร์ตามคุณลักษณะที่ 5 ของการเคลื่อนไหวทาง สังคม

ที่มา: ทวิตเตอร์นักเรียนเลว, https://twitter.com/BadStudent_

จากการสัมภาษณ์เพิ่มเติมกับแกนนำของกลุ่มนักเรียนเลวพบว่า กลุ่มนักเรียนเลวได้เรียนรู้จากการเคลื่อนไหวทางการเมืองที่มีขนาดใหญ่ ที่สามารถนำไปสู่การเคลื่อนไหวในพื้นที่สาธารณะในออฟไลน์ได้จริงนั้น เพราะเกิดจากการโพสต์ข้อความในประเด็นที่สังคมโดยเฉพาะกลุ่มคนที่เป็นเป้าหมาย กำลังสนใจหรือกำลังมีอารมณ์ความรู้สึกร่วมอยู่ ซึ่งสอดคล้องกับนักวิชาการด้านการเมืองที่วิเคราะห์ประเด็นนี้ว่า การเคลื่อนไหวเพื่อการเปลี่ยนแปลงของกลุ่มนักเรียนเลวต้องมีการรับฟังความคิดเห็นจากกลุ่มคนอย่างรอบด้าน เพื่อลดการสร้างปฏิกิริยาหรือความขัดแย้งต่างๆ ที่จะตามมา

สรุปผลการวิจัย อภิปราย และข้อเสนอแนะ

1. สรุปผลการวิจัย

1.1 ข้อค้นพบของการเป็นพื้นที่สาธารณะของเฟซบุ๊กและทวิตเตอร์ของกลุ่มนักเรียนเลว

กลุ่มนักเรียนเลว สมาชิกที่ติดตามหรือไม่ได้ติดตามกลุ่มนักเรียนเลว รวมถึงประชาชน ได้แสดงความเห็นถึงประเด็นทางการศึกษาในลักษณะต่างๆ ในเฟซบุ๊กและทวิตเตอร์กลุ่มนักเรียนเลว สรุปได้ดังนี้

(1) เฟซบุ๊กและทวิตเตอร์ของกลุ่มนักเรียนเลว เป็นพื้นที่ที่รวมตัวกันของกลุ่มนักเรียนระดับมัธยมศึกษาเป็นหลัก ที่สนใจเข้ามาพูดคุย แลกเปลี่ยนอภิปราย หรือโต้แย้งกัน ตอบสนองต่อจุดประสงค์การก่อตั้งกลุ่มนักเรียนเลวคือการเป็นกระบอกเสียงในเรื่องสิทธิมนุษยชนในสถานศึกษา รวบรวมข้อเรียกร้องต่างๆ จากบรรดานักเรียนทั่วประเทศ เช่น เรื่องกฎระเบียบ สิทธิและเสรีภาพ การถูกคุกคามต่างๆ ของนักเรียน ที่มาแสดงไว้ในพื้นที่ออนไลน์ของพวกเขา

นอกจากนี้ ยังพบว่า ผู้ใช้งานหรือผู้เข้าใช้พื้นที่สาธารณะของกลุ่มนักเรียนเลว มีลักษณะการเข้าไปใช้พื้นที่สาธารณะในเฟซบุ๊กและทวิตเตอร์ อยู่ 2 ลักษณะคือ สนับสนุนแนวคิดส่วนใหญ่ของกลุ่มนักเรียนเลว กับไม่สนับสนุนแนวคิดของกลุ่มนักเรียนเลว โดยผู้ที่สนับสนุนแนวคิดนั้นมีพฤติกรรมแยกย่อย 2 รูปแบบ คือ

ก. เห็นด้วยและมีพฤติกรรมที่แสดงออกถึงความเชื่อมั่นในประเด็น หรือเรื่องที่กลุ่มนักเรียนเลวเผยแพร่หรือเรียกร้อง พร้อม แสดงออกซึ่งจุดยืนของตัวเองทั้งในสื่อสังคมออนไลน์ และพัฒนา ไปสู่การเข้าร่วมกิจกรรมในพื้นที่กายภาพที่ทางกลุ่มนักเรียนเลว จัดขึ้น

ข. เห็นด้วยและมีพฤติกรรมที่แสดงออกถึงความเชื่อมั่นในประเด็น หรือเรื่องที่กลุ่มนักเรียนเลวเผยแพร่ หรือเรียกร้องเฉพาะในพื้นที่ ออนไลน์ แต่ไม่ได้แสดงออกในโลกแห่งความจริง เนื่องจากมี ผลกระทบต่อประเด็นครอบครัวหรือสังคมรอบตัว จึงมีวิธีการ สนับสนุนในรูปแบบอื่นแทน เช่น การบริจาคเงิน ซึ่งเป็นการ สนับสนุนกลุ่มในทางอ้อม

ส่วนผู้ที่ไม่สนับสนุนแนวคิดของกลุ่มนักเรียนเลวแต่เข้ามาแสดง ความคิดเห็นในพื้นที่ พบว่า การเข้าใช้พื้นที่มีหลายระดับ เช่น รับรู้ถึงการมีอยู่ของ กลุ่มนักเรียนเท่านั้น รับรู้และแสดงความเห็นเฉพาะแนวคิดที่ตนเองเห็นด้วย และ รับรู้ แต่มีจุดยืนอยู่ในฝั่งตรงข้าม มาเข้าร่วมใช้พื้นที่ของกลุ่มนักเรียนเลวเพื่อ แสดงความคิดเห็นฝั่งของตน

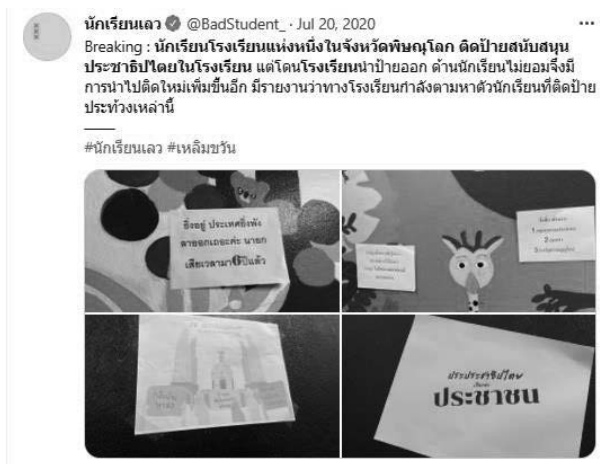
(2) เฟซบุ๊กและทวิตเตอร์ของกลุ่มนักเรียนเลว เป็นพื้นที่ที่อิสระ จากอำนาจต่างๆ ในสังคม เนื่องจากกลุ่มนักเรียนเลวไม่ได้มีการตั้งกฎใดๆ ใน การพูดคุยหรือควบคุมดูแลสมาชิกในเฟซบุ๊กและทวิตเตอร์ ส่งเสริมให้มีความ เป็นอิสระ สามารถเข้ามาสนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นได้ตลอดเวลา

(3) เฟซบุ๊กและทวิตเตอร์ของกลุ่มนักเรียนเลว มีการโพสต์ด้วย เหตุผลอย่างเป็นอิสระ ไม่มีใครอยู่เหนือกฎเกณฑ์ มีอภิสิทธิ์เหนือคนอื่น แต่ ทั้งนี้ยังมีข้อความบางส่วนที่เป็นการแสดงออกทางอารมณ์ ขาดการใช้เหตุผลที่ ชัดเจน แต่ทำไปเพื่อจุดประสงค์ทางด้านความรู้สึก เช่น ข้อความแสดงความ ไม่พอใจ หรือข้อความขอความเห็นใจหรือขอกำลังใจ

(4) เฟซบุ๊กและทวิตเตอร์ของกลุ่มนักเรียนเลว มีสื่อมวลชนเป็น บ้างจึงสำคัญที่ทำให้เกิดการพูดคุย แลกเปลี่ยน อภิปรายเกี่ยวกับการปฏิบัติการ

ศึกษา โดยมีการใช้คำที่คล้ายกับที่ใช้ในการสื่อสารของสื่อมวลชนในการนำเสนอข่าวมาเป็นส่วนประกอบของการเขียนข้อความและให้สมาชิกและผู้ติดตามมาแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับประเด็นดังกล่าว เช่น “Breaking” หรือ “Update”

ภาพที่ 12 ตัวอย่างการโพสต์ในทวิตเตอร์เนื้อหาที่มีสื่อมวลชนเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดการพูดคุย

ที่มา: ทวิตเตอร์นักเรียนเลว, https://twitter.com/BadStudent_

นอกจากนี้ ยังพบว่า สถาบันสื่อสารมวลชนได้นำข้อมูลจากโพสต์ในเฟซบุ๊กและทวิตเตอร์ของกลุ่มนักเรียนเลวไปนำเสนอต่อในช่องทางหลักของตนเองอีกด้วย เช่น สถานีโทรทัศน์ หรือเว็บไซต์ของสำนักข่าว ที่นำเสนอข่าวด้วยการหยิบประเด็นของกลุ่มนักเรียนเลวไปตรวจสอบเพิ่มเติม รายงานข่าวที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมการเคลื่อนไหวของกลุ่มนักเรียนเลว รวมถึงเปิดโอกาสให้กลุ่มนักเรียนเลวได้นำเสนอข้อเรียกร้องที่ต้องการปฏิรูปการศึกษาผ่านช่องทางหลักของสื่อมวลชน เช่น การสัมภาษณ์แกนนำเพื่อเผยแพร่ในรายการข่าว ส่งผลให้ข้อมูลหรือโพสต์ตั้งต้นจากในเฟซบุ๊กหรือทวิตเตอร์นักเรียนเลวได้รับความสนใจเพิ่มมากขึ้น

(5) เฟซบุ๊กและทวิตเตอร์ของกลุ่มนักเรียนเลว เป็นพื้นที่ที่เกิดการพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็น จนทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงบางอย่างตามมา โดยเป็นทั้งการพูดคุยระหว่างกลุ่มนักเรียนเลวกับผู้เข้าร่วมพื้นที่ที่เข้ามาแสดงความคิดเห็น และการพูดคุยของผู้เข้าร่วมกันเอง โดยไม่ได้มีกลุ่มนักเรียนเลวเข้าไปในบทสนทนา แต่ทั้งนี้การเปลี่ยนแปลงทางสังคมภาพใหญ่คือ การปฏิรูปการศึกษา อาจยังไม่เด่นชัดอย่างเป็นรูปธรรม แต่มีการเปลี่ยนแปลงในมิติอื่นแทน เช่น การเปลี่ยนแปลงกฎระเบียบในโรงเรียนบางแห่ง

สรุปได้ว่า พื้นที่เฟซบุ๊กและทวิตเตอร์ของกลุ่มนักเรียนเลว แม้ว่าจะเป็นพื้นที่ออนไลน์ แต่กลับมีคุณลักษณะของการเป็นพื้นที่สาธารณะตามแนวคิดฮาเบอร์มาสครบถ้วน แม้ว่าแต่ละลักษณะจะมีระดับการสร้างให้เกิดมากน้อยแตกต่างกัน แต่ทว่าผลลัพธ์ที่ได้ก็ส่งผลนำไปสู่การสร้างบทสนทนาสาธารณะ การพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็น อภิปรายถกเถียง และนำไปสู่การเคลื่อนไหวทางสังคมที่ขับเคลื่อนในประเด็นทางการศึกษาได้

1.2 ข้อค้นพบของการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบใหม่ของกลุ่มนักเรียนเลวผ่านเฟซบุ๊กและทวิตเตอร์

เฟซบุ๊กและทวิตเตอร์กลุ่มนักเรียนเลวเป็นพื้นที่สาธารณะบนโลกออนไลน์ ที่พัฒนาไปสู่ขบวนการทางสังคมแบบใหม่ มีลักษณะดังนี้

(1) นักเรียนเลวใช้เฟซบุ๊กและทวิตเตอร์เพื่อสื่อสารข้อความที่สอดคล้องกับการกระทำเชิงสัญลักษณ์ในประชาสังคม ผ่านการใช้ภาพประกอบข้อความเป็นหลัก ในลักษณะของภาพนิ่ง (still images) ทั้งภาพถ่ายและภาพกราฟิกที่ได้จากการสร้างด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์ โดยกลุ่มนักเรียนเลวให้ความสำคัญกับการกระทำเชิงสัญลักษณ์นี้ เนื่องจากต้องการให้เป็นพื้นที่การแสดงออกของการกระทำร่วมทางสังคม โดยไม่ใช่แค่ในพื้นที่ออนไลน์ แต่ต้องการการเคลื่อนย้ายพื้นที่ไปสู่ออฟไลน์ด้วย ทั้งนี้กลุ่มนักเรียนเลวไม่ได้เป็นผู้ริเริ่มการกระทำเช่นนี้เอง แต่ใช้การเรียนรู้จากการเคลื่อนไหวของกลุ่มอื่นที่เคยเกิดขึ้นก่อนหน้า

ภาพที่ 13 ตัวอย่างการโพสต์ในเฟซบุ๊กข้อความที่สอดคล้องกับการกระทำเชิงสัญลักษณ์

ที่มา: เฟซบุ๊กนักเรียนเลว, <https://www.facebook.com/Badstudent.th/>

(2) นักเรียนเลวใช้เฟซบุ๊กและทวิตเตอร์ เพื่อสื่อสารข้อความหรือเนื้อหาที่สอดคล้องกับการยืนยันถึงอิสรภาพในการจัดการตนเองและการกำหนดอนาคตตนเองในระดับต่ำ เนื่องจากเป้าหมายหลักของกลุ่มนักเรียนคือการเปลี่ยนแปลงการศึกษา ซึ่งเป็นเรื่องประเด็นสาธารณะมากกว่า

(3) นักเรียนเลวใช้เฟซบุ๊กและทวิตเตอร์ เพื่อสื่อสารข้อความที่สอดคล้องกับบทบาทของค่านิยมแบบหลังวัตถุนิยมที่มุ่งเน้นความเป็นอิสระและการแสดงออกของตัวตน ในประเด็นที่มีกลุ่มนักเรียนและนักศึกษาเข้าไปเกี่ยวข้องทั้งทางตรงและทางอ้อม โดยทางตรง เช่น เสรีภาพทางการแต่งกายไปโรงเรียน เสรีภาพในการตัดผม ส่วนทางอ้อม ได้แก่ ไม่ได้เป็นประเด็นการศึกษาโดยตรงแต่นักเรียนและนักศึกษาได้รับผลกระทบ เช่น สิ่งแวดล้อม

(4) นักเรียนเลวใช้เฟซบุ๊กและทวิตเตอร์ เพื่อสื่อสารข้อความที่แสดงถึงความสำคัญของการสร้างอัตลักษณ์ร่วมและการสร้างผลประโยชน์ร่วม

ของกลุ่ม โดยเฉพาะการสร้างอัตลักษณ์ร่วม ที่มีการสร้างแฮชแท็ก #นักเรียนเลว และใส่ในข้อความที่ถูกโพสต์ทุกครั้งทั้งในเฟซบุ๊กและทวิตเตอร์ เพื่อแสดงออกถึงความเป็นกลุ่มและสร้างการจดจำต่อสังคมถึงการกระทำในชื่อของ “นักเรียนเลว” ซึ่งวิธีการดังกล่าวเป็นหนึ่งในปัจจัยความสำเร็จของกระบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม

(5) นักเรียนเลวใช้เฟซบุ๊กและทวิตเตอร์ เพื่อสื่อสารข้อความที่ให้ความสำคัญกับเครือข่ายต่างๆ แม้ว่าเครือข่ายเหล่านี้จะมีลักษณะชั่วคราว บอบบาง หรือเพิ่งก่อตัวขึ้น โดยเฉพาะกลุ่มที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา เช่น กลุ่มชั่วคราวที่เกิดจากการรวมตัวของนักเรียนโรงเรียนต่างๆ โดยการให้ความสำคัญต่อกลุ่มที่มีลักษณะดังกล่าว เป็นการรับฟังความคิดเห็นจากกลุ่มคนที่เกี่ยวข้องกับการเดินทางเคลื่อนไหวอย่างรอบด้าน เพื่อลดการสร้างปฏิปักษ์หรือความขัดแย้งต่างๆ ที่จะตามมาในอนาคต ทั้งนี้วิธีการดังกล่าวกลุ่มนักเรียนเลวเรียนรู้จากการเคลื่อนไหวทางการเมืองที่มีขนาดใหญ่ในประเทศไทย

สรุปได้ว่า กลุ่มนักเรียนเลวใช้เฟซบุ๊กและทวิตเตอร์ของตนในการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ ผ่านการโพสต์ในรูปแบบต่างๆ แม้ว่าการเคลื่อนไหวเพื่อการปฏิรูปการศึกษาจะไม่ได้ประสบความสำเร็จในทุกครั้ง บางครั้งเกิดการเคลื่อนไหวในโลกกายภาพขนาดใหญ่ เช่น การชุมนุมหน้ากระทรวงศึกษาธิการ หรือการเคลื่อนไหวขนาดเล็ก เช่น การชุมนุมเฉพาะในโรงเรียน หรือบางครั้งการเคลื่อนไหวเกิดในแคฟฟีนที่ออนไลน์เท่านั้น แต่ทว่าผลลัพธ์ที่ได้ก็ส่งผลนำไปสู่การสร้างบทสนทนาสาธารณะ การพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และอภิปรายถกเถียงของคนในสังคม ให้มาสนใจเกี่ยวกับการปฏิรูปการศึกษาในประเทศไทยมากขึ้น

2. อภิปรายผล

2.1 การสื่อสารในพื้นที่สาธารณะออนไลน์ประเภทเฟซบุ๊กและทวิตเตอร์เพื่อเรียกร้องการปฏิรูปการศึกษาของกลุ่มนักเรียนเลว

2.1.1 สารที่นักเรียนเลวใช้ในการสื่อสารในพื้นที่สาธารณะออนไลน์

แม้กลุ่มนักเรียนเลวมีการใช้รูปแบบสารที่หลากหลายปะปนกันในการสื่อสารในเฟซบุ๊กและทวิตเตอร์เพื่อเรียกร้องการปฏิรูปการศึกษา แต่สารเหล่านั้นกลับคงไว้ด้วยคุณลักษณะครบทุกประการตามแนวคิดพื้นที่สาธารณะของเจอร์เกน ฮาเบอร์มาส โดยเฉพาะการมุ่งเน้นที่การเป็นพื้นที่ที่อิสระจากอำนาจต่างๆ ในสังคมที่มีมากถึงร้อยละ 100 ของจำนวนข้อความที่ถูกโพสต์ในแต่ละช่องทาง อันหมายถึง ทุกข้อความของกลุ่มนักเรียนเลวได้พยายามแสดงออกถึงการเป็นพื้นที่อิสระที่ทุกคนสามารถเข้ามาแสดงความคิดเห็นได้ โดยปราศจากการควบคุมจากสังคมหรือกฎเกณฑ์จากอำนาจต่างๆ และเมื่อพิจารณาแยกตามประเภทของสื่อ พบเพิ่มเติมว่า ส่วนใหญ่กลุ่มนักเรียนเลวใช้ทวิตเตอร์เพื่อการเป็นพื้นที่สาธารณะมากกว่าเฟซบุ๊ก โดยเฉพาะเรื่องการพูดคุยประเด็นต่อเนื่องจากสื่อมวลชนในพื้นที่ออนไลน์ของกลุ่มนักเรียนเลว เป็นที่น่าสนใจว่า มีสัดส่วนการโพสต์ข้อความหรือสารในลักษณะนี้ในทวิตเตอร์แตกต่างจากเฟซบุ๊กมากถึงร้อยละ 20 ของจำนวนข้อความที่ถูกโพสต์ในแต่ละช่องทาง (วัดจากร้อยละของข้อความทั้งหมด) ซึ่งผู้วิจัยมองว่า เป็นการแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญซึ่งสอดคล้องกับรูปแบบการใช้ทวิตเตอร์ในประเทศไทยที่พบว่า เมื่อถูกนำมาใช้เป็นพื้นที่สาธารณะ ประเด็นในพื้นที่จะมีความหลากหลายและเรื่องส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องของบุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่กำลังเป็นกระแสในขณะนั้น (เดือนเพ็ญ จัยประชา, 2563) จึงเป็นไปได้ว่า การพูดคุยที่เกิดขึ้นในทวิตเตอร์นักเรียนเลวก็มีลักษณะนั้นเช่นเดียวกัน

เมื่อพิจารณาเรื่องลักษณะของสื่อก็พบความเป็นไปได้ถึงผลกระทบของรูปแบบสื่อที่มีต่อการสื่อสาร โดยการที่กลุ่มนักเรียนเลวใช้เฟซบุ๊กในรูปแบบ Facebook Page อาจส่งผลให้การเข้าใช้พื้นที่เพื่อการแสดงความคิดเห็นเกิดขึ้นได้น้อยกว่าทวิตเตอร์ เนื่องจากเฟซบุ๊กมีรูปแบบดังกล่าวผู้ใช้งานจะได้เห็นข้อความ

ที่ถูกโพสต์ในพื้นที่ด้วยวิธีการสองรูปแบบคือ เห็นจากการเข้าไปอ่านในพื้นที่ด้วยตนเอง และเห็นจากการแสดงผลในหน้าไทม์ไลน์ โดยรูปแบบหลังจะถูกควบคุมโดยอัลกอริทึม (algorithm) หรือชุดคำสั่งของระบบที่จะป้อนเนื้อหาที่ผู้ใช้งานมีแนวโน้มสนใจเพื่อแสดงผลในหน้าไทม์ไลน์ เป็นเหมือนตัวกรองเนื้อหาหาก่อนถึงผู้รับสารอีกชั้นหนึ่ง ทั้งนี้ เฟซบุ๊กได้พัฒนาปรับเปลี่ยนอัลกอริทึมดังกล่าวมาตั้งแต่ปี 2557 ซึ่งส่งผลให้การโพสต์จากเพจต่างๆ ถูกเห็นโดยผู้ใช้งานน้อยลง จึงอาจส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพในการเข้าร่วมแสดงความคิดเห็นในพื้นที่สาธารณะนั้นน้อยลง แม้ว่าประเด็นนี้จะกำลังเป็นที่สนใจของสังคมก็ตาม

นอกจากนี้ ยังพบว่า ข้อความที่กลุ่มนักเรียนเลวโพสต์ในพื้นที่ออนไลน์ มีระดับของการหวังผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงค่อนข้างต่ำ หมายถึง ข้อความที่มีลักษณะชี้แนะหรือส่งผลไปสู่การเปลี่ยนแปลงบางอย่างตามมา เมื่อเทียบกับคุณลักษณะอื่นๆ แล้วมีสัดส่วนน้อยที่สุด ซึ่งลักษณะดังกล่าวพบในทั้งพื้นที่เฟซบุ๊กและทวิตเตอร์ ทั้งๆ ที่สื่อออนไลน์ทั้งสองเป็นสื่อออนไลน์ที่ทรงอิทธิพลอย่างมากในการนำไปสู่การเคลื่อนไหวทางการเมืองทั้งในไทยและต่างประเทศ โดยเมื่อวิเคราะห์ปรากฏการณ์ดังกล่าวด้วยมุมมองและแนวคิดการสื่อสารผ่านตัวกลางคอมพิวเตอร์ (computer-mediated communication) พบว่า อาจเกิดจากรูปแบบความสัมพันธ์ของผู้สื่อสารในโลกออนไลน์ที่มีลักษณะแบบหลวมๆ ไม่ลึกซึ้ง เป็นการสื่อสารที่ผ่านตัวกลางจึงไม่เน้นการเร้าอารมณ์ที่มากพอ อีกทั้งยังไม่ชัดเจนในเรื่องผู้นำกลุ่มนักเรียนเลวว่า ใครเป็นศูนย์กลางในการสื่อสาร ไม่มีใครเป็นผู้นำถาวร ทุกอย่างทำในนามของชื่อ “กลุ่มนักเรียนเลว” ที่โพสต์ข้อความจากบุคคลเสมือน (admin) ที่ปกปิดตัวตนที่แท้จริง รวมถึงมีการเปลี่ยนแปลงตัวบุคคลตลอดเวลาจากรุ่นหนึ่งสู่อีกรุ่นหนึ่ง นอกจากนี้ผู้ใช้งานพื้นที่ ทั้งเป็นผู้ติดตามหรือไม่ได้เป็นผู้ติดตามของกลุ่มก็ไม่ตายตัว สามารถเปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลา ดังนั้น จากลักษณะดังกล่าวจึงเป็นไปได้ว่า จะส่งผลต่อการเขียนข้อความหรือสาร เพื่อคาดหวังผลหรือนำไปสู่ผลบางอย่างทำได้ยากกว่าการสื่อสารในพื้นที่สาธารณะกายภาพ ที่การสื่อสารเป็นไปในรูปแบบของการเห็นหน้าและรับรู้ตัวตนของผู้ส่งสารที่แท้จริง

2.1.2 ผู้รับสารหรือกลุ่มคนที่เข้าร่วมในพื้นที่สาธารณะออนไลน์ ของกลุ่มนักเรียนเลว

ผู้รับสารหรือผู้เข้าร่วมในพื้นที่สาธารณะออนไลน์ของกลุ่มนักเรียนเลวมีลักษณะการเข้าไปใช้พื้นที่อยู่ 2 ลักษณะ คือ สนับสนุนแนวคิดส่วนใหญ่ของกลุ่มนักเรียนเลว กับไม่สนับสนุนแนวคิดของกลุ่มนักเรียนเลว โดยกลุ่มที่น่าสนใจคือ กลุ่มที่สนับสนุนแนวคิดเฉพาะในพื้นที่ออนไลน์ แต่ไม่ได้แสดงออกในโลกแห่งความจริง เนื่องจากผลกระทบจากปัจจัยอื่น เช่น ครอบครัว โรงเรียน หรือสังคม แต่ก็ยังพยายามที่จะแสดงออกถึงการสนับสนุนแนวคิดนั้นๆ ด้วยการลงมือทำบางสิ่งบางอย่างต่อเนื่องตามมา เช่น การสนับสนุนเงินหรือสิ่งของ ซึ่งเมื่อวิเคราะห์พฤติกรรมของผู้เข้าร่วมดังกล่าวไปถึงลักษณะทางประชากรศาสตร์พบว่า ตรงกับลักษณะของกลุ่มที่เรียกว่า เจเนอเรชันแซด (Gen Z) ที่เป็นกลุ่มประชากรที่มีแนวโน้มที่จะแสดงความรับผิดชอบทางสังคม มีความตระหนักต่อเหตุการณ์ปัจจุบัน รวมถึงมีความเชื่อเป็นอย่างยิ่งว่า สามารถเปลี่ยนแปลงความไม่ยุติธรรมในสังคมให้ดีขึ้นได้ ดังนั้นอุปสรรคส่วนตนที่ทำให้ไม่สามารถเคลื่อนไหวในพื้นที่กายภาพได้ แต่ก็ยังคงเชื่อมั่นเช่นเดิมว่า ตนเองจะสามารถเปลี่ยนแปลงสังคมให้ดีขึ้นได้ด้วยวิธีการอื่น

จากลักษณะที่กล่าวถึงข้างต้น ยังสะท้อนเพิ่มเติมถึงการสร้างพื้นที่สาธารณะออนไลน์ ที่แม้ว่ากลุ่มนักเรียนเลวจะพยายามสร้างให้เฟซบุ๊กและทวิตเตอร์เป็นพื้นที่สาธารณะออนไลน์ที่เป็นอิสระจากอำนาจต่างๆ ในสังคมมากแค่ไหน แต่กลุ่มผู้รับสารหรือผู้เข้าร่วมที่ยังอยู่ในวัยเรียน ก็ยังได้รับอิทธิพลจากพื้นที่ที่ปัจเจกใช้อย่างเป็นส่วนตัว (civil society) อยู่ดี คือ ชีวิตในครอบครัว และชีวิตในสถานศึกษา ที่ทำงานด้วยกลไกรัฐด้านอุดมการณ์ (กาญจนา แก้วเทพ และสมสุข หินวิมาน, 2560: 376)

สรุปการศึกษาค้นครั้งนี้ได้ว่า กลุ่มนักเรียนเลวมีการพยายามสร้างให้เฟซบุ๊กและทวิตเตอร์เป็นพื้นที่สาธารณะออนไลน์เพื่อเรียกร้องการปฏิรูปการศึกษา ด้วยการใช้รูปแบบสารหรือข้อความที่หลากหลายและมีลักษณะที่สอดคล้องกับความเป็นพื้นที่สาธารณะ แต่ควรพัฒนาเพิ่มเติมในด้านเนื้อหาที่ส่งผลต่อเนื่อง

ไปสู่การเปลี่ยนแปลงบางอย่างตามมา โดยเฉพาะการสื่อสารให้สอดคล้องกับลักษณะเจเนอเรชันแซต ด้วยการสร้างชุมชนหรือ community ให้กับพวกเขาอย่างชัดเจนมากขึ้น ไม่ใช่เพียงแค่การสร้างแฮชแท็ก #นักเรียนเลว เพื่อรวมประเด็นหรือกลุ่มความสนใจเข้าไว้ด้วยกัน แต่ควรเพิ่มการใช้สัญลักษณ์แสดงความหมายลักษณะต่างๆ เช่น สัญลักษณ์หรือ emoticons ลักษณะต่างๆ เพื่อเป็นเครื่องชี้ว่า พื้นที่สาธารณะของกลุ่มมีรูปแบบการแสดงออกที่มีลักษณะเป็นของกลุ่มโดยเฉพาะ และผู้ที่เข้าร่วมเท่านั้นที่จะสามารถถอดรหัสเพื่อเข้าใจความหมายที่ถูกซ่อนไว้ นำไปสู่การเกิดอัตลักษณ์เฉพาะกลุ่มที่มีลักษณะปรับเปลี่ยนได้ ซึ่งอาจนำไปสู่การรักษาสภาพทางสังคมที่กลุ่มต้องการได้ โดยการทำเช่นนี้เป็นการสื่อสารที่เหมาะสมกับผู้รับสารผ่านคอมพิวเตอร์ รวมถึงยังสอดคล้องกับลักษณะของกลุ่มเจเนอเรชันแซต ซึ่งเป็นผู้รับสารหลักที่อยู่ในช่วงอายุที่ต้องการเอกลักษณ์ของตน

2.2 การเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ของกลุ่มนักเรียนเลว

จากนิยามการเกิดขึ้นของการเคลื่อนไหวทางสังคมที่มีลักษณะเป็นลำดับขั้นตอน มีการพัฒนาเริ่มต้นจากการรวมกลุ่มของคนที่มีความรู้สึกร่วมกันในประเด็นบางอย่างที่สร้างความอัดอัดใจ ความคับแค้นใจ และความรู้สึกไม่ได้รับความเป็นธรรมในสังคม นำไปสู่การระดมกำลังคน ระดมทรัพยากร หรือแม้กระทั่งระดมเงินทุน ผ่านการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ข้อเรียกร้องของกลุ่ม ส่งผลให้องค์กรอื่นที่มีอุดมการณ์เดียวกันมาเข้าร่วม และนำไปสู่การเกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นจริง (สุมิตา ธรรมณีนวงศ์, 2544: 2-3) ซึ่งกลุ่มนักเรียนเลวก็ได้ปฏิบัติตามขั้นตอนดังกล่าวเรื่อยมา นับตั้งแต่ก่อตั้ง “กลุ่มการศึกษาเพื่อความเป็นไท” ในปี 2556 จนมาสู่ “กลุ่มนักเรียนเลว” ในปัจจุบัน

กลุ่มนักเรียนเลวมีการใช้พื้นที่สาธารณะออนไลน์ของตน เพื่อสร้างการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ที่มีลักษณะร่วมครบทุกประการตามแนวคิดของ Buechler แต่เมื่อพิจารณาเนื้อหาแยกตามประเภทของสื่อ พบข้อสังเกตเพิ่มเติมว่า ส่วนใหญ่กลุ่มนักเรียนเลวใช้เฟซบุ๊กเพื่อการสร้างการเคลื่อนไหวทางสังคมมากกว่าทวิตเตอร์ ยกเว้นเพียงลักษณะเดียวที่กลุ่มนักเรียนเลวใช้

ทวีตเตอร์มากกว่า นั่นคือ การใช้พื้นที่ดังกล่าวเพื่อสร้างประชาสังคม หรือพื้นที่ที่มีประชาชนเป็นผู้แสดงบทบาทหลัก ทั้งนี้เมื่อวิเคราะห์ถึงสาเหตุของปรากฏการณ์ดังกล่าว ก็พบว่า สอดคล้องกับผลการวิจัยที่ศึกษาพัฒนาการของช่องทางในการแสดงออกทางการเมืองในสื่อออนไลน์ในประเทศไทย ที่ปัจจุบันความพยายามในการครอบงำและควบคุมของรัฐได้พุ่งเป้าหมายไปที่เฟซบุ๊ก ผ่านการใช้กฎหมายเพื่อควบคุมเนื้อหา การแบ่งปัน ส่งต่อ หรือการแสดงความคิดเห็นในพื้นที่เฟซบุ๊ก กลายเป็นความผิดและสามารถถูกดำเนินคดีได้ ส่งผลกระทบให้การแสดงความคิดเห็นและเนื้อหาทางการเมืองอย่างเปิดเผยและตรงไปตรงมาบนพื้นที่เฟซบุ๊กของผู้ใช้งานในประเทศไทยน้อยลง และนำไปสู่การเปลี่ยนพื้นที่ไปสู่การใช้การสนทนาแบบปิด (instant messenger) หรือการพูดคุยในกลุ่ม (private group) รวมทั้งการปิดบังอัตลักษณ์ของตน เพื่อหลีกเลี่ยงการถูกสอดส่องและการถูกตรวจสอบ (วุฒิพล วุฒิวรพงศ์ และกิงกาญจน์ จงสุขไกล, 2562: 147-148)

นอกจากนี้ เมื่อพิจารณาถึงจุดเด่นของการใช้สื่อออนไลน์เพื่อการเคลื่อนไหวทางสังคมของกลุ่มนักเรียนแล้ว พบว่านอกจากจะถูกนำมาใช้เพื่อการประชาสัมพันธ์แนวคิดและจุดประสงค์ของกลุ่มนักเรียนแล้ว สื่อออนไลน์ยังถูกนำมาใช้เพื่อการระดมพลและทรัพยากรอีกด้วย ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดที่นักวิชาการกล่าวถึงบทบาทของสื่อออนไลน์ไว้ว่า ในยุคดิจิทัลสื่อประเภทนี้ทำหน้าที่เป็นสื่อกลางและเครื่องมือสำหรับการถ่ายทอดข้อมูล ระดมทรัพยากร และระดมคนให้เข้าร่วมในขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม (ภาณุภัทร จิตเที่ยง, 2563) เห็นได้จากการเคลื่อนไหวของนักศึกษาที่ประสบความสำเร็จมาก่อนอย่างการเคลื่อนไหวในกิจกรรมครบรอบ 1 ปีรัฐบาล คสช. ซึ่งผู้จัดกิจกรรมการเคลื่อนไหวครั้งนั้นได้มีการใช้สื่อสังคมออนไลน์ในการสร้างการรับรู้กิจกรรมและใช้เป็นเครื่องมือระดมคนมาเข้าร่วมกิจกรรมบริเวณหน้าหอศิลปวัฒนธรรมแห่งกรุงเทพมหานครได้สำเร็จ ดังนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่า สื่อออนไลน์เป็นหนึ่งในเครื่องมือสำคัญ ไม่เพียงแต่ใช้เพื่อการสื่อสาร แต่ยังสามารถใช้ระดมมวลชนได้ทั้งในระดับออนไลน์และระดับกายภาพ โดยเฉพาะในยุคที่รัฐเข้ามาควบคุมการแสดงความคิดเห็นของประชาชน ซึ่งมีการศึกษาพบว่า ตั้งแต่ปี 2560 เป็นต้นมา

แนวโน้มเสรีภาพในการใช้อินเทอร์เน็ตเริ่มลดลงทั่วโลก รัฐบาลในหลายประเทศเพิ่มความพยายามควบคุมสิ่งที่ประชาชนสื่อสาร แสดงพฤติกรรมต่างๆ รวมถึงการแบ่งปันหรือแชร์ข้อมูลต่างๆ ไปยังบุคคลอื่น

ผู้วิจัยมองว่า หากต้องการสร้างการเคลื่อนไหวทางสังคมให้เกิดขึ้นในยุคดิจิทัล แนวทางหรือกลยุทธ์การใช้สื่อสังคมออนไลน์ ก็เป็นอีกสิ่งที่ควรพัฒนาให้เข้มแข็งไปพร้อมกัน เพราะสื่อออนไลน์สามารถเข้าถึงผู้คนได้อย่างรวดเร็วและกว้างขวาง รวมถึงยังสามารถพัฒนาจนกลายเป็นพื้นที่สาธารณะออนไลน์ที่เปิดกว้างให้ประชาชนสามารถเข้าถึงได้ แลกเปลี่ยนความคิดเห็น อภิปรายบนฐานของเหตุผล และสามารถพัฒนาไปสู่การต่อรองกับภาครัฐหรือผู้มีอำนาจในสังคมได้ในอนาคต เช่นเดียวกับกลุ่มนักเรียนแล้ว ที่ปัจจุบันแม้จะสร้างการเคลื่อนไหวทางสังคมให้เกิดขึ้นได้ แต่ทว่ายังเป็นเพียงแคในระดับหน่วยย่อย เช่น ในสถานศึกษา แต่ในอนาคตเป็นไปได้ว่า หากกลุ่มนักเรียนเลวมีการพัฒนาหรือเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ก็อาจจะส่งผลให้ผลการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวขยับสู่การปฏิรูปการศึกษาแบบเต็มรูปแบบก็เป็นได้

แม้ว่าผลการศึกษาของผู้วิจัยจะแบ่งออกเป็น 2 ประเด็นคือ ความเป็นพื้นที่สาธารณะออนไลน์ และการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ของกลุ่มนักเรียนแล้ว แต่ทว่าเมื่อพิจารณาถึงความสัมพันธ์ของทั้ง 2 ประเด็น ก็พบความโดดเด่นอย่างมีนัยสำคัญเพิ่มเติม นั่นคือ เนื้อหาสารของกลุ่มนักเรียนเลวที่ถูกสื่อสารในเฟซบุ๊กและทวิตเตอร์ มีคุณลักษณะครบตามแนวคิดพื้นที่สาธารณะของเจอร์เกน ฮาเบอร์มาส ทุกคุณลักษณะ และพื้นที่สาธารณะออนไลน์ที่มีคุณลักษณะดังกล่าว ก็ยังมีลักษณะตรงกับรูปแบบการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบใหม่ของ Buechler ครบทุกคุณลักษณะเช่นกัน จึงอาจเป็นไปได้ว่า หากการรวมกลุ่มใดต้องการสร้างการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบใหม่ให้เกิดขึ้น จำเป็นต้องมีการสร้างหรือพัฒนาพื้นที่สาธารณะออนไลน์ของตนขึ้นมา และควบคุมให้มีลักษณะครบถ้วนตามแนวคิดฮาเบอร์มาส ซึ่งหากนำไปพัฒนาหรือศึกษาเพิ่มเติมในอนาคตก็อาจจะนำไปสู่การผลักดันให้เกิดการเคลื่อนไหวทางสังคมในประเด็นอื่นที่หลากหลายมากขึ้น ไม่ใช่เพียงแค่การปฏิรูปการศึกษา รวมถึงยังเพิ่มโอกาส

ของการสร้างพื้นที่ที่คนในสังคมให้สามารถต่อรองกับกลุ่มอำนาจในสังคมไทยได้มากขึ้น

3. ข้อเสนอแนะในงานวิจัย

(1) เรื่องของกระบวนการสื่อสาร: การศึกษาครั้งถัดไปควรมีการลงรายละเอียดในส่วนของการสื่อสารที่ติดตามกลุ่มนักเรียนในเฟซบุ๊กและทวิตเตอร์เชิงประชากร รวมถึงทัศนคติและพฤติกรรมการใช้สื่อด้วย เพราะอาจจะทำให้ได้ข้อค้นพบที่น่าสนใจความสำเร็จของการสื่อสารในพื้นที่สาธารณะในมุมมองของผู้รับสารเพิ่มเติม

(2) เรื่องของสื่อออนไลน์เพื่อการเป็นพื้นที่สาธารณะ: การศึกษาครั้งต่อไปควรศึกษาช่องทางในสื่อสังคมออนไลน์อื่นๆ ของกลุ่มนักเรียนแล้ว นอกเหนือจากเฟซบุ๊กและทวิตเตอร์ เช่น ไลน์ออฟฟิเชียล จากนั้นนำผลวิจัยมาเปรียบเทียบกับช่องทางเฟซบุ๊กและทวิตเตอร์นักเรียนแล้ว เพื่อให้ผลวิจัยครอบคลุมและละเอียดมากยิ่งขึ้น

(3) เรื่องพัฒนาการของกลุ่มนักเรียนแล้ว: การศึกษาครั้งต่อไปควรขยายกรอบระยะเวลาการศึกษาให้นานขึ้น เนื่องจากในปัจจุบันกลุ่มนักเรียนแล้วยังมีการเคลื่อนไหวอยู่เป็นระยะ โดยเฉพาะในสื่อสังคมออนไลน์ เพื่อดูพัฒนาการและวิธีการปรับรูปแบบการสื่อสารในพื้นที่สาธารณะออนไลน์ของกลุ่มนักเรียนแล้ว ภายใต้บริบทสังคมและเวลาที่เปลี่ยนแปลงไป

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

- กาญจนา แก้วเทพ และคณะ (2543), *มองสื่อใหม่ มองสังคมใหม่*, กรุงเทพฯ: เอ็ดดิสัน เพรส โปรดักส์.
- กาญจนา แก้วเทพ และสมสุข หินวิมาน (2560), *สายธารแห่งนักคิดทฤษฎีเศรษฐศาสตร์การเมือง กับสื่อการศึกษา*, มหาสารคาม: อินทนิล
- ชวิตรา ตันติมาลา (2561), "พื้นที่สาธารณะและการผลิตพื้นที่: ความหมายใหม่ของความสัมพันธ์ทางสังคม", *วารสารบรรณศาสตร์ มศว.*, 10(1): 92-103.
- ชัยนัท สุขไชยยะ (2562), "การสื่อสารทางการเมืองไทยผ่านสื่อสังคมออนไลน์ กรณีศึกษา เพชบุรีเพจ SUTHEP THAUGSUBAN (สุเทพ เทือกสุบรรณ) ช่วงเวลา 31 ตุลาคม 2556 ถึง 22 พฤษภาคม 2557", *วารสาร มจร. วิชาการล้านนา*, 8(1): 32-39.
- ธนพันธ์ โล่ประกอบทรัพย์ (2559), "แนวคิดหลังวัตถุนิยม (Post-Materialism) และการมีส่วนร่วมทางการเมือง: กรณีศึกษาโพสต์แมททีเรียลลิสต์ในประเทศไทยในทวีปเอเชีย ปี ค.ศ. 1981 ถึง 2004", *วารสารสงขลานครินทร์ ฉบับสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์*, 2(4): 124-125.
- พิชิต วิจิตรบุญญรักษ์ (2554), "HTML: ภาษาเขียนเว็บ", *วารสารนักบริหาร มหาวิทยาลัยกรุงเทพ*, 31(3): 199-202.
- วุฒิพล วุฒิวงษ์ และกิงกาญจน์ จงสุขไกล (2562), "พัฒนาการของช่องทางในการแสดงออกทางการเมืองในสื่อออนไลน์ ช่วง พ.ศ. 2557-2560", *วารสารด้านการบริหารรัฐกิจและการเมือง*, 8(3): 147-167.
- สุวิดา ธรรมมณีวงศ์ (2544), "การเคลื่อนไหวทางสังคม", *วารสารอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร*, 23(2): 32-54.

ภาษาอังกฤษ

- Buechler, S. (1995), "New Social Movement Theories", *Sociological Quarterly*, 36(3): 441-464.

สื่อออนไลน์

- เดือนเพ็ญ จุ้ยประชา (2563), "'ช่วยกันดันแฮชแท็กให้ขึ้นเทรนด์เอะ' คนรุ่นใหม่กับการขับเคลื่อนสังคมด้วย #ทวิตเตอร์", สืบค้นเมื่อ 1 กรกฎาคม 2564 จาก <https://adaymagazine.com/thai-twitter-movement-report/>
- เบญจพร ศรีดี (2563), "คุยกับ 'มิน' เยาวชนวัย 17 ปี ผู้ก่อตั้งกลุ่ม 'นักเรียนเลว' กิจกรรมาจากเงิน 'ค่าขนม'", *มติชนสุดสัปดาห์*, สืบค้นเมื่อ 1 กรกฎาคม 2564 จาก https://www.matichonweekly.com/column/article_345406

ประเสริฐ ดันสกุล (2563), "การปฏิรูปการศึกษา การศึกษายุค 4.0", สืบค้นเมื่อ 1 กรกฎาคม 2564 จาก https://www.matichon.co.th/columnists/news_451872

ภาณุภัทร จิตเที่ยง (2563), "เหรียญสองด้านของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม เจาะลึก Social", สืบค้นเมื่อ 1 กรกฎาคม 2564 จาก <https://thematter.co/social/two-side-of-social-movement/41000>

สำนักงานราชบัณฑิตยสภา (2554), "สื่อสังคม", สืบค้นเมื่อ 1 กรกฎาคม 2564 จาก <http://legacy.orst.go.th/>